

Sisekaitseakadeemia
Finantskolledž

Elina Veskus

**KAUBA SOODUSPÄRITOLUGA KAASNEVAD
PROBLEEMID**

Lõputöö

Juhendaja:
Helle Koitla, magistrikraadile vastav kvalifikatsioon

Tallinn 2022

SISEKAITSEAKADEEMIA LÕPUTÖÖ ANNOTATSIOON

Finantskolledž	Juuni 2022
Tööpealkiri eesti keeles: Kauba sooduspäritoluga kaasnevad probleemid	
Töö pealkiri võõrkeeles: Problems with The Preferential Origin of Goods	
<p><i>Lõputöö on kirjutatud eesti keeles ning koosneb 49 leheküljest. Lõputöö koostamisel on kasutatud 46 allikat. Lõputööl on samuti olemas inglisekeelne kokkuvõte. Lõputöös on samuti 3 joonist ning 1 tabel.</i></p> <p><i>Lõputöö uurimisprobleemiks on: „Millised probleemid esinevad kauba sooduspäritolu määramisel selle importimisel ja eksportimisel?“ Lõputöö eesmärgiks oli välja selgitada kauba sooduspäritolu määramisega seotud väärinformatsiooni andmise põhjused. Lõputöös kasutati kvantitatiivset ja kombineeritud meetodit. Andmekogumise meetodina kasutati kvalitatiivset sisu analüüsi ning statistilist analüüsi. Lõputöö koosneb kahest peatükist, mis omakorda jagunevad alapeatükkideks.</i></p> <p><i>Uurimise lõpus selgus, et kõige rohkem esinevad probleemid deklaratsioonide, sertifikaatide esitamisel ning andmete vormistamisel. Selle põhjuseks oli inimeste vähene teadlikus päritolureeglite kohta, samuti ka laiskus usaldusväärse informatsiooni otsimisel ning omakasu saamine, et saada endale tollimaksuvabastuse. Tuli samuti välja, et kõige probleemsemad Ühendkuningriik, Aasia ja SRÜ riigid. Töö lõpus tehti mitmeid ettepanekuid selliste rikkumiste vähendamiseks.</i></p>	
Võtmesõnad: Sooduspäritolu, päritolutõendid, tollialased rikkumised, tollikuulekus	
Võtmesõnad võõrkeeles: Rules of origin, certificates of origin, preferential origin, customs offenses	
Säilitamise koht: Sisekaitseakadeemia raamatukogu	
Töö autor: Elina Veskus	
<p>Olen koostanud lõputöö iseseisvalt. Kõik lõputöö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, seisukohad, kirjallikest allikatest ja mujal allikates saadud info on nõuetekohaselt viidatud. Annan Sisekaitseakadeemiale tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose reprodutseerimiseks säilitamise ja elektroonilise avaldamise eesmärgil, sealhulgas Sisekaitseakadeemia raamatukogu digikogusse lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni. Annan loa teose üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Sisekaitseakadeemia veebikeskkonna kaudu sealhulgas Sisekaitseakadeemia raamatukogu digikogu kaudu ja paber kandjal Sisekaitseakadeemia raamatukogus kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni. Olen teadlik, et nimetatud õigused jäävad alles ka autorile. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.</p>	
Allkiri: (allkirjastatud digitaalselt)	Kommentaar (soovi korral)
Vastab lõputöö nõuetele	
Juhendaja: Helle Koitla	Allkiri: (allkirjastatud digitaalselt)
Kaitsemisele lubatud	
Kolledži direktor: Kerly Randlane	Allkiri: (allkirjastatud digitaalselt)

SISUKORD

MÕISTETE JA LÜHENDITE LOETELU	4
SISSEJUHATUS	5
1. KAUBA SOODUSPÄRITOLU	8
1.1 Kauba päritolu ja selle tõendamine	8
1.2 Tollimaksu olulisus ja tasumisest kõrvalehoidmine	13
1.3 Tollikontrolli vajalikkus	15
2. KAUBA SOODUSPÄRITOLU PROBLEEMID	21
2.1 Uurimismetoodika	21
2.2 Uuringu tulemused	23
2.3 Ettepanekud ja järeldused	36
KOKKUVÕTE	41
SUMMARY	43
VIIDATUD ALLIKATE LOETELU	44
Lisa 1. Ankeetküsitlus tolliagentuuridele	49

MÕISTETE JA LÜHENDITE LOETELU

EL- Euroopa Liit

EFTA- Euroopa Vabakaubanduse Assotsiatsioon

GATT- Üldine Tolli- ja Kaubanduskokkuleppe

GSP- Üldine soodustuste süsteem

MTA- Maksu- ja Tolliamet

PTA- Sooduskaubandusleping

WTO- Maailma Kaubandusorganisatsioon

SISSEJUHATUS

Tänapäeva arenevas maailmas on aina rohkem inimesi ja ettevõtjaid, kes tahavad viia kaupa üle piiri kaubanduslikel või isiklikel eesmärkidel. Sellest tulenevalt on üks tolli ülesanne kontrollida antud kauba päritolu ja kauba õiget deklareerimist. Kauba päritolu on oluline, kuna sellest sõltub tollimaksu suurus, mis omakorda laekub nii Eesti kui ka Euroopa Liidu eelarvesse. Kuna kauba päritolu tõendamine on keeruline ja aeganõudev protsess, võivad paljud isikud eksida deklaratsiooni esitamisel. Samuti on võimalik, et nad annavad meelega valet informatsiooni oma kauba kohta, et vältida tollimaksu tasumist või vähendada selle määra.

Praegune olukord maailmas, mis on seotud COVID- 19 viiruse levikuga, mõjutab ka kaubavahetust. Statistikaameti andmete põhjal vähenes 2020. aastal kaupade eksport võrreldes 2019. aastaga 1% ja import 6%. Nimelt mainis Statistikaameti juhtivanalüütik Evelin Puura, et 2020. aasta kaubavahetus tõi kaasa suuri muutuseid. Nimelt tema sõnult toimus esimeses kvartalis kaubavahetuse väike kahanemine, teises kvartalis oli aga märgata selle järsku vähenemist. Selle põhjuseks oli COVID- 19 seotud piirangud. Olukorda päästis lõpukuudel toimunud kasv ehk eksport kasvas 25% ja import 10%. (Statistikaamet, 2021) Vaatamata sellele, et kauba eksport ja import võib mõnel aastal langeda, on eksporditava ja imporditava kauba sooduspäritolutõendamine oluline, kuna sellest sõltuvad impordi- ja ekspordimaksud. Samas ei ole praeguseks ajaks liidus ekspordimaksud kehtestatud. Lisaks sellele Maksu- ja Tolliameti 2021. aasta arengukava üheks eesmärgiks oli ühiskonnakaitse ja tollikuulekuse suurendamine. Selle saavutamiseks rakendatakse erinevaid järelevalvelisi meetmeid, mis on suunatud just tollikuulekuse suurendamisele, olles oma tegevustes organisatsioonina efektiivsed (Maksu- ja Tolliamet, 2021, lk 17). Näiteks tehakse maksude tasumine ja tollikohustuse täitmine lihtsamaks ja mugavaks. MTA e-teenused võimaldavad teha kohustuste täitmist lihtsaks ja samuti ka automatiseeritus vähendab eksimuste võimaluse. Tänu sellele toetab Eesti rahvas nii maksu- kui ka tollikuulekust. (Maksu- ja Tolliamet, 2021, lk 5)

Teema on aktuaalne, kuna kauba päritolu tõendamine on keeruline protsess, mis sõltub Euroopa Liiduga sõlmitud lepingutest ja vajab palju dokumente ja erinevaid sertifikaate. Samuti tekib küsimus, kas antud kauba suhtes saab rakendada tariifisoodustust, mida kohaldatakse konkreetsele riigile, riikide rühmale või erinevatele riikide rühmadele, võttes aluseks vastava lepingu või sooduskorra (Maksu- ja Tolliamet, 2016). Aktuaalsus tuleneb ka

sellest, et kauba päritoluga seonduvate rikkumiste arv on viimase aja jooksul samuti suurenenud. Sellele viitab ka see, et just hiljuti on tehtud kaks kohtulahendit Ühendkuningriigi osas, mis on seotud kauba päritoluga. Nagu eespool mainitud probleemiks on vigase päritolutõendi ja sellega kaasneva deklaratsiooni esitamine. Päritolu võib olla nii tahtlikult kui ka teadmatusel või eksimuse tõttu valesti määratud. Sellest lähtuvalt eeldatakse antud töös, et kauba sooduspäritoluga tekkinud küsimused on ühed levinumatest küsimustest, mis võivad tekkida kauba deklareerimisel.

See teema on uudne, kuna kauba sooduspäritoluga kaasnevaid probleeme nii ekspordil kui ka impordil ei ole Sisekaitseakadeemias lõputöö raames veel uuritud. Autor leidis, et alates 2011. aastast ei olnud Sisekaitseakadeemias tehtud ühtegi lõputööd sooduspäritoluga kaasnevate probleemide kohta. Samas kirjutasid sarnasel teemal lõputöö Karina Näppi 2010. aastal „Mitmes riigis valmistatud kauba päritolu määramise kontroll“ ning 2011. aastal Viktoria Mõttus „Kauba sooduspäritolutõendite järelkontroll“. Möödaks on juba 11 aastat ning Euroopa Liit on nii palju edasiarenenud ning antud teemat on väga hea uurida võttes arvesse just tänased muutused impordis ja ekspordis. Teema uudsus seisneb ka selles, et autor toob välja, mis on muutunud Eesti ja Ühendkuningriigi vahelises kaubavahetuses ning mis probleemid sellega kaasnevad, kuna Ühendkuningriik lahkus Euroopa Liidust 1. veebruaril 2020. aastal. Autor viib läbi ankeetküsitluse tolliaagentuuridele, kuna aastate jooksul on andmed uuenenud ning tänu sellele saab teha järeldusi tänasest olukorrast.

Lõputöö uurimisprobleem seisneb selles, millised probleemid esinevad kauba sooduspäritolu määramisel selle impordimisel ja ekspordimisel. Selleks püstitas autor järgnevad küsimused:

1. Kui sageli ja mis põhjustel antakse valet informatsiooni oma kauba päritolu kohta?
2. Mis on muutunud Eesti ja Ühendkuningriigi vahelises kaubavahetuses peale Ühendkuningriigi lahkumist Euroopa Liidust?
3. Kuidas on võimalik vähendada sooduspäritolu määramisega seotuid eksimusi ja pettuseid kauba deklareerimisel?

Lõputöö eesmärk on välja selgitada kauba sooduspäritolu määramisega seotud väärinformatsiooni andmise põhjused. Eesmärgi saavutamiseks püstitab autor järgmised ülesanded:

1. Analüüsida sooduspäritolu olemust ja selle tõendamist.
2. Analüüsida tollimaksude ja tollikontrolli vajalikkust.

3. Analüüsida tolliaagentuuride hinnanguid sooduspäritolu määramisega kaasnevate probleemide suhtes.
4. Seostada teooria ja uuringu tulemusi ning esitada ettepanekuid sooduspäritoluga seotud probleemide lahendamiseks.

Lõputöös kasutatakse kvantitatiivset ja kombineeritud uurimismeetodit. Selleks et leida vastused püstitatud uurimisküsimustele, tehakse ankeetküsitlus avatud- ja valikvastustega küsimustega Eestis kehtiva tegevusloaga tolliaagentuuridele.

Lõputöö teoreetiline osa põhineb EBSCOhost, SAGE Journals Online ning Taylor & Francis EBooks andmebaasidest leitud teadusallikate põhjal. Selleks et veenduda, et tegemist on teadusallikaga kasutas autor ainult peer-review artikleid. Lisaks sellele kasutati teoreetilises osas Maksu- ja Tolliameti ametlikku internetilehekülge ning õigusakte.

Lõputöö koosneb kahest peatükist. Esimene peatükk koosneb kolmest ja teine peatükk samuti kolmest alapeatükist. Töö teoreetilises ehk empiirilise osa esimeses alapeatükis kirjeldatakse kauba päritolu olemust ja selle tõendamist. Teises alapeatükis räägitakse tollimaksude olulisusest ja nende tasumata jätmisest ning kolmandas alapeatükis keskendutakse tollikontrolli vajalikkusele. Töö teise osa esimeses alapeatükis kirjeldatakse uurimiseks kasutatud meetodikat. Teises alapeatükis analüüsib autor kauba sooduspäritolu määramisega seotuid probleeme ning leiab vastused püstitatud küsimustele. Viimases alapeatükis tuuakse välja järeldused ja ettepanekud.

1. KAUBA SOODUSPÄRITOLU

1.1 Kauba päritolu ja selle tõendamine

Päritolureeglid on viimase aja jooksul muutunud üha olulisemaks. Selle põhjuseks on nii tootmise suurenemine kui ka mitmes riigis toodetud kaupade rahvusvahelise kaubanduse kasv. See on samuti seotud PTA soodustariifi vähendamisega. Sellega reguleeritakse nii-öelda eelise juurdepääsu turule. (Estevadeordal, *et.al.*, 2005, p. 66) PTA ehk sooduskaubanduslepingute arv on viimaste aastate jooksul suurenenud. Võttes arvesse seda, et riigid ei suuda leida lahendusi erinevatele kaubandus probleemidele, muudavad rahvusvahelist kaubandust ametlikuks piirkondlikud või mitmepoolsed kaubanduslepingute vormid. (Lee & Kim, 2021, p. 1) Praeguseks aga mitmepoolseid reguleerimisi ei kohaldata sooduspäritolureeglite suhtes. Sellepärast on kogu maailmas välja kujunenud erinevad päritolureeglite tüübid ja kombinatsioonid. (Estevadeordal, *et.al.*, 2005, p. 66)

Kauba päritoluriigi kindlaksmääramine on ametnike üks olulistemast ülesannetest, kuna sellest sõltub tollimaksu suurus, mis laekub nii Eesti kui Euroopa Liidu eelarvesse. Kauba vale päritoluriigi määramine takistab samuti riigi territooriumi ohustavate toodete sissetoomise, mis võib omakorda ohustada kodanike tervist. Lisaks sellele võib see mõjutada kodumaise kauba tootmise arengut. (Байнов, 2019, стр. 138)

Päritolureeglid võib jagada mittesooduspäritolureegliteks ja sooduspäritolureegliteks. Selleks et eristada välismaised tooted kodumaisetest toodetest, kasutavad mõned riigid mittesooduspäritolureegleid. (Estevadeordal, *et.al.*, 2005, p. 65) Mittesooduspäritolureegleid kasutatakse kaupade päritoluriigi kindlaksmääramiseks, enamsoodustusrežiimi kohaldamiseks ning mitmete kaubanduspoliitiliste meetmete rakendamiseks (European Commission). Näiteks kasutavad riigid neid dumpinguvastaste ja tasakaalustavate tollimaksude, kaitsemeetmete, päritolu, koguseliste piirangute või tariifikvootide ja riigihankeid käsitlevate eeskirjade kohaldamisel. (Estevadeordal, *et.al.*, 2005, pp. 65-66) Mittesooduspäritolu kasutatakse ka põllumajandustoetuste, kvootide, seire- ja karistusmeetmete kohaldamisel. Lisaks sellele ka määratlemaks päritolu toodetele, millele kehtivad kaubanduspoliitilised meetmed ning kui eksporditoetusi on kehtestatud, siis üldise põllumajanduspoliitika raames eksporditoetuste korral. (Maksu- ja Tolliamet, 2021)

Mõned riigid nõuavad seda, et kaubaga kaasas oleks ka päritolutõend, mis näitab antud kauba tootmiskohta. Selle allkirjastab tavaliselt eksportija ja kinnitab kohalik kaubanduskoda. Eksportija võib paluda kindlaks teha, kas päritolutõend on nõutav või mitte. Enne seda tuleb ikkagi uurida ka seda, millised dokumendid tuleb kindlasti esitada tollile. Paljud riigid nõuavad, et toodetel endil ja pakenditel olevatel siltidel oleks märgitud päritoluriik. (Bade, 2015, p. 153) Sooduspäritolu annab teatud riikidega kaubeldavate kaupadele soodustusi ehk nullmääraga või vähendatud määraga tollimaksud (Maksu- ja Tolliamet, 2021).

Kui rääkida sooduspäritolutõend, siis see on dokument, mille alusel kohaldatakse Euroopa Liidu tollimaksusoodustust. Praeguseks on Euroopa Liidus sellised päritolutõendi liigid (Maksu- ja Tolliamet, 2021):

1. Liikumissertifikaadid EUR.1, EUR-MED, Vorm A- need on teatud dokumendivormid, mida täitma peab eksportija ise. Seejärel kontrollib ja kinnitab neid tolliametnik.
2. Importija teadmine, et tootel on päritolustaatus- importija on saanud eksportijalt kõik dokumendid, mis tõendavad, et antud kaup vastab päritolureeglitele.
3. Arvedeklaratsioon, päritoludeklaratsioon, päritolukinnitus- tekst, mille koostas eksportijakaubaga kaasas olevale äridokumendile või kaubaarvele.
4. Liikumissertifikaat A.TR- antud sertifikaat on kasutusel Türgi ja EL vahel. Sellega tõendatakse tööstustoodete vaba ringluse staatust, mitte kauba päritolu.

Päritolutõend kehtib neli kuud alates väljaandmisest kauba ekspordiriigist. Tõend tuleb esitada impordiriigi tollile kindla aja jooksul (Euroopa Liidu Teataja, 2015). Päritolutõendi kehtivus sõltub ka lepingust. Näiteks Lõuna-Korea, Peruu, Kolumbia, Kanada ning Jaapaniga kehtib leping 12 kuud. Tšiili, Mehhiko ja GSP riigide puhul 10 kuud (Maksu- ja Tolliamet, 2021). Tõendit, mis esitatakse pärast esitamistähtaja lõppu võib aktsepteerida juhul, kui tooted on tollile esitatud enne teatud tähtaja möödumist. Komisjoni rakendusmääruses artiklis 122 on sätestatud ka, et päritolutõendi esitamine ei ole vajalik, kui tegemist on tootega, mis kuulub reisija isikliku pagasi hulka või eraisik saadab teisele isikule väikepaki. Samuti kui tegemist on impordiga ning kõik tooted on mõeldud reisijate isiklikuks kasutamiseks, ei käsitleta kaubanduslikul eesmärgil toimuva impordina. Lisaks sellele väikepakside koguväärtus ei tohi ületada 500 eurot ja reisija pagasis olevad tooted 1200 eurot. (Euroopa Liidu Teataja, 2015)

Kauba päritolu võib samuti määrata kumulatsiooni abil. Päritolustaatus kumuleerimine on võimalik ainult üleeuroopalise ja Vahemere piirkonna päritoluprotokolliga

vabakaubanduslepingu riikide vahel. Teatud tsoonid jäävad kumulatsioonisüsteemist välja, kuna nad ei ole teistega vabakaubanduslepinguga seotud. Näiteks Süüria ja Palestiina omavalitsus jäävad diagonaalsest kumulatsioonisüsteemist välja, samas kui Liibanonil on diagonaalkumulatsiooni võimalused ainult EFTA riikidega. Alžeeria, Maroko ja Tuneesia võivad aga kohaldada täielikke kumulatsioonireegleid enda ja ELi vahel. (Andersson, 2016, p. 1055) Soodusrežiim võib lubada kahepoolset, diagonaalset või täielikku kumulatsiooni. Kahepoolse kumulatsiooni korral võivad ettevõtted kasutada importivas riigis toodetud kodumaiseid või mitte kodumaiseid vahesaadusi, säilitades lõppkauba eelisjuurdepääsu turule. Diagonaalne kumulatsioon tähendab seda, et ettevõtted võivad importida vahekaupu mis tahes riigist, mis kuulub soodustsooni nii kaua, kui kaup on toodetud sama päritolu- ja kumulatsiooni reeglite järgi. Soodusrežiim võimaldab samuti ka täielikku kumulatsiooni, mis tähendab, et vabakaubanduslepingu partnerite vahetooteid saab kasutada olenemata sellest, kas need imporditud tooted vastavad teatud tingimustele või mitte. (Bombarda & Gamberoni, 2013, p. 307) Lisaks sellele on olemas ka regionaalne ehk piirkondlik kumulatsioon- GSP riigid.

Päritolureglid sätestavad teatud tingimusi, millele toode peab vastama, selleks et seda saaks pidada sellest riigist pärinevaks, kust taotletakse kaubale soodusmäära rakendamist ELs. Päritolureegleid on vaja eelkõige selleks, et vältida kaubanduses olevaid arusaamatusi. Nimelt mille puhul ELi turule suunatud kolmandate riikide tooted suunatakse EL vabakaubanduspartnerite kaudu ümber, selleks et vältida EL-i tollimaksude tasumist. Sarnane põhjendus kehtib ka ELi vabakaubanduspartneri päritolureeglite vajaduse kohta. Kui tooteid toodetakse ühes etapis, peaks toodete päritolu määramine olema suhteliselt lihtne. Piisab tõendist, et toode on toodetud vabakaubanduspartneri territooriumil. Kõigil muudel juhtudel määravad päritolureglid meetodid, mille abil saab kindlaks teha, et toode on vabakaubanduspartneri juures läbinud piisava töö või töötuse, selleks et saada soodustus. (Brenton & Manchin, 2003, p. 760) Tolliseadustiku artikli 60 järgi tähendab see seda, et kaup, toodeti rohkem kui ühes riigis või territooriumil, loetakse pärinevaks sellest riigist või territooriumilt, kus selleks seadmelstatud ettevõttes toimus kauba viimane oluline majanduslikult põhjendatud töötlemine või toiming, mis oli tähtis valmistamisetapis või mille tulemusena toodeti uus toode. (Euroopa Liidu Teataja, 2013) Päritolureeglite täpsustamine on viimastel aastatel muutunud eriti oluliseks, kuna tehnoloogia areng ja globaliseerumine on toonud kaasa tootmisprotsessi üha suurema killustumise erinevateks etappideks või ülesanneteks, mida tehakse erinevates kohtades. Mida suurem on töö kogus, mis on nõutud

päritolureeglite määramisel, seda keerulisem on neid eeskirju täita. (Brenton & Manchin, 2003, p 760)

Erinevalt tolliliidust säilitavad vabakaubanduslepingus osalevad riigid oma välistariife, mis tavaliselt erinevad liikmesriikide vahel, pakkudes samal ajal liikmesriikidele soodustariife. Seega on vaja kombineerida tariifisoodustusi päritolureeglitega, selleks et vältida niinematud kaubanduse kõrvalekaldumist. See tähendab kaupade ümbervedu kolmandatest riikidest läbi madalaima välistariifiga liikmesriigi teistesse vabakaubanduslepingu liikmesriikidesse. Kui toodete tegeliku päritolu kindlakstegemiseks kehtestatud tingimused on ranged ja sellega seotud haldusmehhanism korrumppeerunud, võivad päritolureeglid kauplejatele pakutavat eelismarginaali vähendada või isegi väärtusetuks muuta. (Prema-chandra Athukorala, 2020, p. 14 ref Krishna, 2006) Sooduskaubanduslepingud vähendavad tariife kaupadele, mis pärinevad ainult nendest riikidest, kes on lepingule alla kirjutanud. Seetõttu vajavad nad päritolureegleid, et teha kindlaks, milliste kaupade suhtes saab kohaldada tariifisoodustusi. (Augier, *et.al.*, 2005, p. 1) Kui kaup saabub liiduga lepingulisest riigist, siis saab kohaldada tariifisoodustusi ainult deklarandi taotlusel ning kui täidetakse selleks vastavad nõuded. Tariifisoodustusi kohaldatakse konkreetsele riigile, riikide rühmale või erinevatele riikide rühmadele, võttes aluseks vastava lepingu või sooduskorra. Kui antud soodustus kehtib konkreetsele riigile, siis on selle riigi kood tariifisoodustuse juures ära märgitud. Teisel juhul tuleb deklarandil taotleda soodustust vastavalt esitatud sooduspäritolutõendile. (Maksu- ja Tolliamet, 2021) Vabakaubanduslepingu liikmetele antud tariifsed soodustused põhjustavad piirkonnasisese kaubanduse laienemist nii-öelda kaubanduse loomise ja ümbersuunamise kaudu, suurendades mitteliikmesriikide ekspordi suhtelist hinda. Näiteks kui liikmesriigi tootjate kaup ei vasta lepingus olevatele päritolureeglitele, siis ei saa rakendada neile ka tariifisoodustust. Kui aga liikmesriikide tootjate kaup vastab päritolureeglites sätestatud nõuetele, on neil õigus täielikule sooduskohtlemisele. (Lee, 2016, p. 430)

Päritolureeglite eiramise põhjuseks on reeglite keerulisus. Lisaks sellele arvatakse, et neil pole suurt tähtsust. P. Augieri artiklis on tõendid koos muude hiljutiste töödega, mis näitavad, et päritolureeglid on olulised kaubandustõkked. Kaubandustõkked valmistavad majanduspoliitika kujundajatele alati muret. Vaatamata sellele on päritolureeglid peamised kaubandusega seotud probleemide põhjustajad. (Augier, *et.al.*, 2005, p. 1)

Esimene ja kõige ilmsem põhjus on sooduskaubanduslepingute levik kogu maailmas. Alates GATT-i moodustamisest on ametlikult sõlmitud üle 150 lepingu. Hästi toimivad sooduskaubanduskokkulepped Euroopas ja Põhja-Ameerikas hõlmavad praegu umbes 40% maailmakaubandusest. Samuti arvatakse, et Ida-Aasia on valmis rakendama oma piirkondlike tehingute võrke, nii et see arv võib kasvada veelgi suuremaks. (Augier, *et.al.*, 2005, p. 570)

Teine põhjus on tootmise globaalne killustatus. Konkurentsivõime säilitamine tänapäeva maailmas nõuab sageli ettevõtelt keeruka rahvusvahelise tarneahela loomist, kuid kuna nii suur osa maailma ekspordist läheb soodustariifidega riikidele, piiravad ja moonutavad suurt osa ülemaailmsest tootmise optimeerimisest päritolureglid. (Augier, *et.al.*, 2005, p. 570)

Kolmas põhjus puudutab väljakutseid, mida esitab regionalism WTO-põhisele kaubandussüsteemile. Kattuvate ja ristuvate eeliskaubandustehingute arv, kus igal on erinevad päritolureglid, tõid esile nende reeglite tekitatud võimalikud moonutused ja nendevahelised vastuolud. Jagdish Bhagwati on nimetanud seda "spagetikausi" probleemiks, kus "eelistused nagu nuudlid ristuvad kõikjal" (Bhagwati ja Mayer 2003, p. 5 ref Augier, *et.al.*, 2005, p. 570). Mida suurem on päritolureglites vastuolu, seda rohkem killustub ning seda tõenäolisem on, et sooduskaubanduskokkulepped muudavad mitmepoolse liberaliseerimise saavutamise raskemaks. (Augier, *et.al.*, 2005, p. 570)

Üks peamine põhjus, mis põhjustab raskusi ELile sooduspäritolu tõendamisel, on erieeskirjad, eelkõige päritolureglid, mille EL lisab kõikidesse oma kaubanduslepingutesse (Brenton & Manchin, 2003, p 760). Toote päritolustaatuse määramiseks on olemas erinevad meetodid. See, kas toode on pärit konkreetselt riigist, otsustatakse sellest lähtuvalt, kas toode on läbinud olulisi muutusi. Teisisõnu, lõpptooted peaksid olema koostisosadest eristatavad. Päritolu kindlaks määramiseks rakendatakse kolme tüüpi teste. Esiteks, tariifirubriigi muutmise test, mille käigus tariifirubriigi lõpptoote erineb selle komponentide tariifirubriikidest. Teiseks on protsenttest ja kolmandaks on kindlaksmääratud protsessitestid, mis nõuavad tootelt kindlate protsesside läbimist. (Panchamukhi & Das, 2001, p. 254)

Kokkuvõtteks selgus, et kauba päritoluriigi kindlaksmääramine on väga oluline, kuna sellest sõltub tollimaksu suurus, mis laekub nii Eesti kui Euroopa Liidu eelarvesse. Vaatamata sellele on nende reeglite järgimine väga keeruline, kuna seletused on väga keerulised ja terve see

protsess nõuab mitmeid erinevaid dokumente ja sertifikaate. Lisaks sellele päritolureegleid saab jagada sooduspäritolu- ja mittesooduspäritolu reegliteks, kus mittesooduspäritolu kasutatakse näiteks dumpinguvastaste ja tasakaalustavate tollimaksude, päritolu, koguseliste ja muude eeskirjade kohaldamisel. Samuti enne sooduspäritolutõendi väljastamist, tuleb olla kindel, et tegemist on antud riigi kaubaga.

1.2 Tollimaksu olulisus ja tasumisest kõrvalehoidmine

Globaliseerumisest tulenev rahvusvahelise kaubanduse mahu suurenemine kujutab tõsiselt ohtu riigihalduspiire ületavate kaupade sujuvale liikumisele, mis omakorda mõjutab kaudselt tarneahelate toimimist. Ummikud piiriületuspunktides on probleem nii ettevõtjatele kui ka tolliasutustele. Tollil on majandusele oluline mõju, kuna see nii soodustab kui ka takistab rahvusvahelist kaubandust. Euroopa Liidu ja sellest väljaspool olevate riikide piirid on kõik seotud suurte ja erinevate kaupade liikumisega, kus iga tolliprotseduuridest tulenev kontroll toob kaasa ajalisi viivitusi ja mõjutab oluliselt kaupade liikumiskiirust, mis omakorda mõjutab kaupade kvaliteeti ja hinda. Iga viivitus on täiendav koormus logistika, infrastruktuuri, personali, finantside ja muude ressursside osas. (Cedilnik, 2013, pp. 14-15) Lisaks sooduskaubanduslepingute kohaldamine tõi endaga kaasa tariifimäärade langust. Kaupade suhtes kohaldatakse nii tollimakse kui teisi regulatiivseid kontrole, mida teostavad kohalikud tolliasutused. Sellepärast võitlevad tolliametnikud nii salakauba veoga kui ka teiste tollialaste pettustega, millega isikud soovivad vähendada oma maksumäära või üldse saada sellest vabastuse. (Kieck, 2010, p. 3)

Rahvusvahelisel kaubandusel on oluline roll kõikide riikide arengus, kuna kõik riigid sõltuvad üksteisest ressursside ebahühtlase jaotuse tõttu. Lisaks sellele moodustab põllumajandus- ja muude esmatarbekaupade eksport suure osa riikide sissetulekust. Mõned riigid sõltuvad suuresti ka mitmekesise kapitali ja tarbekaupade impordist, selleks et hoida oma tööstust ja rahuldada inimeste tarbimisvajadusi. Lisaks impordile on oluline ka eksport (Haider, *et al.*, 2011, p. 40) Eksporditoodete mitmekesistamine mõjutab oluliselt maksunäitajaid ning madalama arengutasemega riigid saavad tänu mitmekesisematele eksporditoodetele paremad maksunäitajad kui teised riigid (Gnangnon, 2020, p. 867). Arengumaadel on maksebilansi probleemid impordi ja ekspordi erinevuste tõttu ning seega on väliskaubandus nende jaoks tähtis (Haider, *et al.*, 2011, p. 40).

Mõnedes riikides piiravad tariifid või impordikvoodid tarbijate võimalust valida välismaiste või kodumaiste kaupade vahel. Kuigi finants- ja kapitaliturud on muutumas üha integreeritumaks, kehtis paljudes riikides kuni viimase ajani kapitalikontroll, mis piiras finantsinvestorite võimalusi vahetada välisvaluutaühikuid kodumaisteks valuutaühikuteks. Need piirangud rahvusvahelistel turgudel muudavad salakaubaveo nii-öelda atraktiivsemaks. Kõrgete tariifide ja kaubanduspiirangute tõttu kasutavad inimesed ebaseaduslikke kauplemisviise, nagu toodete salakaubavedu või valede ekspordi- ja impordiarvete esitamine. (Buehn & Farzanegan, 2021, p. 3048)

Paljud madala sissetulekuga riigid sõltuvad suuresti tollimaksudest saadavatest tuludest, kuna neil puudub maksude kogumise võime. Lisaks sellele on tollimaksud suhteliselt lihtne tuluallikas. Tänu sellele moodustavad rahvusvahelise kaubanduse maksud märkimisväärse osa nende valitsuse kogutulust. (Van Dunem & Arndt, 2009, p. 1010) Maksude kogumise roll valitsuse esmase tuluallikana on väga oluline, mille tõttu hakkavad paljud riigid välja töötama tõhusamaid maksude kogumise süsteeme. Valitsusel on mitmeid viise, kuidas parandada oma maksusüsteeme. Näiteks kohandatakse tariifimäärasid, suurendades maksubaasi, lihtsustades maksuaruandluse süsteemi ja minimeerides maksudest kõrvalehoidumist. Maksudest kõrvalehoidumine on muutunud oluliseks probleemiks, mida arutatakse ka igapäev rahvusvahelisel tasandil, kuna see võib oluliselt ohustada maksude kogumise süsteeme ja seega kahandada valitsussektori tulusid. (Yubiwini & Patunru, 2018, p. 107 ref Miskam, *et al.*, 2013) Selle tõttu on impordimaksudest kõrvalehoidumine üks levinumatest maksude mitte tasumisega seotud vorm, mille tõttu vähenevad ka valitsussektori tulud (Yubiwini & Patunru, 2018, p. 107). Lisaks sellele tollimaksude tähtsus kogutuludes tekitab ohtu. Nimelt kaubanduse liberaliseerimine võib oluliselt vähendada valitsussektori tulusid, mis omakorda avaldab survet valitsussektori eelarvetele sellistes valdkondades nagu haridus, tervishoid ja infrastruktuur. (Van Dunem & Arndt, 2009, p. 1010) Vaatamata sellele, et impordimakse on kõige lihtsam kehtestada, on üha rohkem tõendeid, et importijad üritavad petta tolli ning loobuda nende tasumisest (Yousefi, *et al.*, 2020 p. 36). Tollipettuse all mõeldakse tollirikkumist, kui isik petab tolli. Sellega pääseb isik kas osaliselt või täielikult impordi- või eksporditollimaksude ja muude maksude tasumisest. Lisaks sellele rikub tollialaste õigusaktidega kehtestatuid keeldusid või piiranguid või saab muid soodustusi tollieeskirjade rikkumise tõttu. (Ovchinnikov, 2015, p. 220)

Importijad võivad jätta tollimaksud tasumata, esitades vale impordi väärtuse või koguse, mis tähendab, et teatatud import ei pruugi olla tõene. Lisaks võib maksudest kõrvalehoidumine toimuda ka siis, kui kaup märgistatakse ekslikult teise sama sorti madalama maksuga kaubaks. (Weerasekera, 2018, p. 230) Lisaks sellele võivad FTA ehk vabakaubanduslepingud ja mittetariifsed tõkked samuti soodustada tariifidest kõrvalehoidumist. Vabakaubanduslepingu tariifide tõttu üritavad inimesed suunata enda kolmandate riikide kaupa liikmesriikide kaudu, selleks tasudes nende pealt madalamat maksumäära. (Yubiwini & Patunru, 2018, p. 107)

Näiteks kui kaup on toodetud kolmandas riigis ja selle sihtriik on vabakaubanduslepingu liige, siis maksustatakse kaupa antud sihtriigis kehtestatud kõrgema maksutariifiga. Selle põhjuse tõttu tahab smuugeldaja kasutada enamsoodustariifi asemel soodustariifi, võltsides kauba päritolu, mille tulemusena pärineb kaup nüüd liikmesriigist. Tihti tehakse seda nii, et esmalt saadetakse kaup kolmandast riigist EFTA liikmele. Viimases riigis loetakse kaupa lihtsalt transiitveoks, seega ei pea selle eest makse maksma. Seejärel liigub see võltsitud päritolusertifikaadiga sihtriiki ja saab kasutada sealt madalamat tariifi. (Yubiwini & Patunru, 2018, p. 108)

Kokkuvõtteks selgus, et tollimaksudel on oluline roll, kuna nad moodustavad suure osa riigi sissetulekust. Tollimaksud on samuti ühed lihtsamatest sissetuleku allikatest. Vaatamata sellele, et neid on kõige kergem kohaldada, üritavad paljud importijad petta tolli ja vähendada tasumisele kuuluva maksumäära või hoopis saada kogu maksuvabastuse. Selgus ka see, et maksudest kõrvalehoidumine on muutunud oluliseks probleemiks, mis võib vähendada valitsussektori tulusid. See muudabki impordimaksude tasumata jätmise kõige levinumaks probleemiks maksude kogumise valdkonnas. Seda üritatakse teha salakauba vedamisel, kui ka vale impordi või ekspordideklaratsiooni esitamisel. Veel üheks võimaluseks tuli välja võltsitud päritolusertifikaadi esitamine sihtriiki.

1.3 Tollikontrolli vajalikkus

Tänapäeva kaubanduse liberaliseerimine on viimastel aastatel soodustanud tariifimäärade langust, kuid siiski moodustavad väliskaubandusmaksud arengumaade valitsussektori tuludest endiselt keskmiselt üle 25% ning suurem osa siseriiklikest kaudsetest maksudest saadakse piirialadel (Geourjon & Laporte, 2015, p. 105). Kuna tolliformaalsused ja erinevad väliskaubandustoimingud on muutunud aina keerulisemaks, tekkis vajadus nii-öelda

“tolliesindaja“ vastu. Selle põhjuseks on see, et paljud ettevõtted ja ka tavalised inimesed ei pruugi teada kõike nüansse enda imporditava või eksporditava kauba suhtes rakenduvate tollialaste õigusaktide, piirangute ning kontrolli tehnoloogiliste eripärade nüansse. See on eriti oluline kui isiku kaubavahetus kolmandate riikidega ei ole tema põhitegevus. Lisaks sellele on tolliprotseduuride tundmine oluline, selleks et järgida seadusi ja saada igast väliskaubandustehingust maksimaalset majanduslikku kasu, vähendades või säästes tollimakse, muutes kaupade tollivormistuse tähtaegu lühemaks ja samuti ka vähendades sellega kaasnevaid kulusid kaupade kohale toimetamisega. Sellepärast on tollikontrolli teostajatel oluline osa rahvusvahelistes jaekettides, kuna nende erialased teadmised tollikontrollist aitavad kaitsta nii asjassepuutuvate ettevõtjate kui ka tolli poolt esindatava riigi huve. (Antov, 2020, p. 17)

Lähtudes Euroopa Parlamendi ja Nõukogu määrusest nr 952/2013, on tolli peamine ülesanne vastutada liidu rahvusvahelise kaubanduse järelevalve eest ja aidata kaasa õiglase ning avatud kaubanduse arendamisele, siseturu välise aspektide, ühise kaubanduspoliitika ja liidu muude kaubandusega seotud ühiste poliitikate rakendamisele ning tarneahela turvalisuse tagamisele. Sellest lähtudes on tollil kasutusel järgmised meetmed (Euroopa Parlament ja Nõukogu, 2013):

1. Liidu ja selle liikmesriikide finantshuvide kaitsmine.
2. Liidu ebaausa ja ebaseadusliku kaubanduse eest kaitsmine, toetades sellega seaduslikku ettevõtlust.
3. Liidu ja residentide turvalisuse, julgeoleku ning keskkonnakaitse tagamine tihedas töös ametiasutustega
4. Sobiva tasakaalu säilitamine tollikontrolli ja seadusliku kaubanduse hõlbustamise vahel.

Lisaks sellele Rudzītis ja Čevers (2015, p. 25) uuringus on välja toodud ka õigeaegne maksude kogumine, tulude aruandlus, statistilise teabe edastamine ning professionaalne koostöö. Samuti on koostatud erinevad õigusaktid, kus saab leida tolli peamised ülesanded ja funktsioonid. Näiteks saab leida seda informatsiooni Tolliseadustikus, Tolliseaduses, määrustes ning arendusdokumentides ja strateegiates. (Rudzītis & Čevers, 2015, p. 25)

Vaadates ülemaailmse tolli definitsiooni, siis võib järeldada, et kõige paremini saab kirjeldada tolli just riigi vajaduste ja selle huvide elluviimiseks vajalikke funktsioonide põhjal (Rudzītis & Čevers, 2015, p. 24). Vastavalt Euroopa Parlamendi ja Nõukogu määrusele 952/2013 artiklile 5, on toll liikmesriikide tolliasutused, kes vastutavad tollialaste õigusaktide eest, kes

on siseriikliku õiguse alusel volitatud kohaldama teatavaid tollialuseid õigusakte (Euroopa Parlament ja Nõukogu, 2013).

Tolli funktsioonid võib jagada järgmistesse kategooriatesse (Rudzītis & Čevers, 2015, p. 24): fiskaalne, siseturu kaitsmine, statistiline, avaliku julgeoleku tagamine ning legaalse kaubanduse hõlbustamine

Rudzītis ja Čevers (2015, p. 24) on samuti välja toonud oma töös, et toll teostab kaitsefunktsiooni rakendamisel erinevaid toiminguid. Toll kontrollib ka rahvusvahelist metsloomade ja taimede kaubandust, võltsitud kauba piiriülest liikumist ning kultuuri- ja kunstiväärtusega esemete sisse- ja väljavedu. Avaliku turvalisuse huvides hõlmavad tollialased õigusnormid nii relvade ja narkootikumide sisseveo piiranguid kui ka strateegilise väärtusega kaupade piiranguid. Legaalset kaubandust soodustav funktsioon on seotud tollikontrolli meetodite ja protsesside täiustamisega. Need omakorda võimaldavad ettevõtjatel hoida kokku aega ja kulusid. Lisaks sellel füüsilistel isikutel kokku hoida aega kaupade ja toodete toimetamisel nende sihtriiki. (Rudzītis & Čevers, 2015, p. 24)

Euroopa Liidu tolliasutused tegelevad nii eraisiku kui ka ettevõtjate maksu- ja tollipettustega, mille tagajärjel jäävad riigi valitsused ilma tähtsast tulust. Need tulud aitaksid katta ka avaliku sektori kulutusi. (Euroopa Liit, 2022) Tollikontroll piiripunktides on vajalik selleks, et veenduda, kas tegemist on legaalse kaubaga ning kas antud kaup vastab Euroopa Liidu poolt sätestatud reeglitele. Samuti aitab tollikontroll välispiiridel kaitsta inimesi kaupade ja toodete eest, mis omakorda võivad olla kahjulikud ja ohtlikud nende tervise jaoks. Lisaks sellele kaitseb toll nii loomi kui ka keskkonda. Nimelt takistab toll ebaseaduslikku ohustatud liikidega kauplemist ja takistab taime- ja loomahaiguste levikut. (Euroopa Liit, 2022) Selleks et seda kontrollida, võimaldab piirikontroll imporditava riigil tagada järgmiseid tingimusi (Oxford Economics, 2017, p. 12):

1. Kontrollitakse kauba pärituolu ehk antud kauba suhtes kohaldatakse päritolureeglite kontroll, selleks et teha selgeks, kas saab rakendada soodustusi kauba suhtes.
2. Kontrollitakse, kas kaup vastab vastavatele regulatiivsetele- ja keskkonnastandarditele.
3. Kontrollitakse, kas kõik impordimaksud on makstud.
4. Kontrollitakse, kas kauba suhtes on rakendatud vastavad meetmed, juhul kui riikide vahel ei ole vabakaubanduslepingut.

Võttes arvesse tänase olukorra, kus Ühendkuningriik on nüüd Euroopa Liidu jaoks kolmas riik, sai kuni 2021. aastani peagu kõiki kaupu toimetada EL ja Ühendkuningriigi vahel tollikontrolli ja tollimakse tasumata. Lisaks sellele, kui saab maandata riske ilma tollikontrollita, siis võiks Ühendkuningriik jätkata samamoodi kaupade importimist ELst. (Oxford Economics, 2017, p. 12) Kui otsustakse ikkagi rakendada tollikontroll, siis mõjutab see ka edaspidist majanduslikku seisut. Nimelt toob tollikontroll endaga kaasa ka täiendavaid halduskulusid ja viivitusi piiriüleste tarnetega. Kulude ja viivituste ulatus sõltub osaliselt ka sellest, kui ranged on kontrollid. Seega nii Ühendkuningriigi kui ka Euroopa Liidu jaoks on kasulik teha koostööd, selleks et vähendada tollikontrollist tulenevaid kulusid. (Oxford Economics, 2017, p. 16) Lisaks sellele on Ühendkuningriigi suurem osa kaubandusest Euroopa Liiduga ning peale tollikontrolli kehtestamist suurenevad nende kaubanduskulud nii ekspordi kui ka impordi osas (Erken, *et al.*, 2018, p. R46). Peale tollikontrolli kehtestamist väheneb ka EL ja Ühendkuningriigi kaubandus just kaubanduskulude suurenemise tõttu (Lawless & Morgenroth, 2019 ref Bailey & Budd, 2019, p. 162).

Paljud arenenud riigid kasutavad tollikontrolli jaoks kolme liiki koridore (Geourjon & Laporte, 2015, p. 105):

1. Roheline koridor- sinna suunatakse kaup, mis ei vaja täiendavaid kontrollitoiminguid, mis tähendab, et kauba ja tema deklaratsioonidega on kõik korras.
2. Kollane koridor- kauba dokumente vaadatakse põhjalikumalt läbi.
3. Punane koridor- seal teostatakse nii dokumentide põhjalik kontroll kui ka füüsiline kontroll.

Geourjon ja Laporte (2015, p. 108) töid esile enda uuringus, et kõik tollitehingud on suunatud kontrolli riskikriteeriumide alusel ning kogutud teabe põhjal Maksu- Tolliameti töötajad, kes uurivad tehingudokumente, tuvastavad riskikriteeriumid tavaliselt hinnangute ja kogemuste põhjal. Selline meetod aga tekitab erinevaid probleeme. Esiteks sõltub antud protsess suuresti ka inimese sekkumisest ja otsustusvõimest. Samuti on vaja end kursi viia viimaste pettustega, mis nõuab palju aega ja tööd. Sellise meetodiga saadud tulemused on paremad arenenud riikides. Arengumaades aga liigne sõltuvus inimfaktorist. Selline meetod soodustab siiski korrupsiooni ja erinevaid pettusi. Sellise ohu püsiv esinemine mõjutab kontrolliprotsessi enda tõhusust. (Geourjon & Laporte, 2015, p. 108)

Lisaks sellele, et ametnike valik muutub vähem efektiivseks, võib see olla ka tahtlik. See kõik omakorda soodustab nii-öelda salakaubaveo suurenemist, kus tänu õnnele suunatakse kaup rohelisse koridori, karistades sellega ausaid importijaid. (Geourjon & Laporte, 2015, p. 108)

Võttes arvesse tänapäeva rahvusvahelise kaubaveo suurenemist, on riigil raske kontrollida kaupade müüki oma territooriumil. Kontrolli saab muuta tõhusamaks ainult õigusnormide abil ning andes tolliametnikele, piirivalvuritele suuremad kaalutusõigused. Nemad võivad kas kiirendada või aeglustada tollivormistuse ja piirikontrolli kiirust. (Golunov, 2017, p. 888) Geourjon ja Laporte (2015, p.106) rõhutasid oma uuringus aga seda, et kõige rohkem probleeme tollikontrollis tekitab teabe kätte saamine. Nimelt toovad nad välja seda, et teave isiku ja tema kauba kohta peaks olema laiem. Tänu sellele oleksid tollikontrollid edukamad ning tollipettuste arv muutuks väiksemaks. Praegu on nende meelest teabe edastamine mõneti ebakindel. (Geourjon & Laporte, 2015, p. 106)

Tõhus riskijuhtimine on eelduseks, et leida vastuvõetav tasakaal tollitoimingu eesmärkide ja sujuva kaubavoo vahel (Hoffman, *et al.*, 2019, p. 31). Euroopa Parlamendi ja Nõukogu määruse nr 952/2013 alusel on risk liikuv kaup liidu tolliterritooriumi ja väljaspool territooriumit, mille sisenemisel, transiidil, väljumisel, liikumisel või lõppkasutusel oleva kaup (Euroopa Parlament ja Nõukogu, 2013):

1. Takistab liidu või riigisiseste meetmete korrektset kohaldamist.
2. Seab ohtu keskkonna, tarbijaid ning liidu ja selle residentide julgeoleku ja turvalisuse. Samuti ka nii inimeste, loomade kui ka taimede tervise.
3. Kahjustab liidu ja liikmesriikide finantshuve.

Paljude riikide tollitoiminguid iseloomustavad kõrged füüsilised kontrollid, mille tulemuseks on suured järjekorrad piiripunktides. Teiselt poolt on sellel ka positiivne mõju piirkonna majandusele. (Hoffman, *et al.*, 2019, p. 31) Cudan ja Kekic (2018, p. 1133) on samuti maininud oma uuringus, et suur osa riigieelarvest tuleneb just tollimaksudest. Need omakorda moodustavad stabiilset sissetulekut. Paljud arenenud majandusega riigid on liikunud tolliriskide juhtimise mudelite poole, mis põhinevad rikkalike andmekogumite analüüsil. Nende abil saab täpselt määrata kaubasaadetise riski ilma seda füüsiliselt peatamata. Selliste mudelite kasutamine võib vähendada füüsilist kontrolli, suurendamata tollile tulu kaotamise või ebaseadusliku salakauba sissevoolu võimaldamise ohtu. Seetõttu kujutab see endast optimaalsemat kompromissi tolli ja kaubanduse huvide vahel, vähendades piirkonna majanduskulusid ja muutes piirkonna atraktiivsemaks ülemaailmsete majanduspartnerite jaoks. (Hoffman, *et al.*, 2019, p. 31)

Kui rääkida konkreetselt Eesti tollikontrollist, siis tuleks rõhku panna selliste kaupade kontrollile nagu: puit ja paber, mööbli esemed, metall tooted, mehhaanilised tooted ja elektri seadmed, toidu/taimsed tooted, tekstiil, kemikaalid, mineraalained ning transpordi vahendid. Need on kaubad, mida Eesti ekspordib kõige rohkem. (Bank of Estonia, 2017, p. 25)

Kokkuvõtteks selgus, et tollikontroll on väga oluline osa ühiskonnakaitstes. Tollikontroll aitab kaitsta tarbijaid, keskkonna, inimeste, taimede ja loomade tervist. Samuti kaitseb liidu territooriumit illegaalse kauba sisseveo eest, mis omakorda võib ohustada julgeolekut ja seab ohtu inimesi. Lisaks sellele selgus, et tolli ülesanneteks on kontrollida kauba päritolu, kas kõik impordimaksud on makstud ning kas kõik vastavad meetmed antud kauba suhtes on rakendatud ja ta vastab kõikidele tingimustele. Teabe edastamine on väga oluline tollikontrolli osa, kuna selle abil saab tolliametnik paremini aru, mis kaubaga on tegu ning oskab hinnata riske antud isiku ja tema kauba suhtes. Kõige efektiivsem viis kauba ja selle deklaratsioonide kontrollimisel on andmekogumite analüüs. Sellega ei pea kaupa füüsiliselt läbi vaatama ning tänu sellele hoitakse kokku aeg, vähenevad antud piirkonna majanduskulud ning selline kontrollimisviis võib suurendada eksportijate ja importijate arvu.

2. KAUBA SOODUSPÄRITOLU PROBLEEMID

2.1 Uurimismetoodika

Lõputöö eesmärk on selgitada välja kauba sooduspäritolu määramisega seotud probleeme ja nende põhjuseid. Nimelt probleemiks on vigase päritolutõendi ja sellega kaasneva deklaratsiooni esitamine. Iga empiiriline uurimus hõlmab andmete kogumist ja analüüsimist. Selleks et saada õige ja usaldusväärne tulemus, on vaja kindlaks määrata, millist teavet koguda ja kuidas seda analüüsida. Enne andmete kogumist tuleb esialgu mõelda, miks valida just need andmed ja mis on nende andmete väärtus. (Albers, 2017 p. 220)

Selleks et läbi viia uuring, kasutatakse antud lõputöös kvantitatiivset ja kombineeritud meetodit. Kvantitatiivse meetodi kasutamisel on andmed esitatud arvuliselt (Õunapuu, 2014, lk 51). Antud töös kasutatakse mõlemat uurimismeetodit, kuna siis saab parema arusaama ja ülevaate antud teemast. Järelduste tegemiseks kasutatakse nii statistilist kui ka kontentanalüüsi.

Andme kogumise meetodina viidi läbi küsitlus tolliagentuuride seas, kellel on Eestis kehtiv tegevusluba. Küsitlus koostati eestikeelsena elektroonselt tarkvaraga *Google Forms* ning sellele võis vastata ainult teatud lingi kaudu. Küsitluse eeliseks on ajasäästmine ja see, et selle abil saab koguda suure andmestiku. Nimelt uuringusse võib kaasata palju inimesi, esitades neile palju küsimusi. (Hirsjärvi, *et al.*, 2007, lk 182) Antud töös kasutati valimit, mis uurib ja mõõdab populatsiooni kõiki objekte. Kõikne valim läheb kokku populatsiooniga ning peaaegu ei erine sellest. (Õunapuu, 2014, lk 142) Tolliagentuuride andmed saadi MTA veebilehelt, kus eraldi failis on välja toodud nende kehtiv või kehtivusaja lõpetanud tegevusluba ning samuti nende kontaktisikud. Kuna selles failis polnud agentuuride e-posti aadresseid, siis nende leidmiseks kasutati agentuuride veebilehte või leiti need äriregistrites nende ettevõtte nime järgi. Agentuuride poole pöörduiti e-kirja teel, kus selgitati lõputöö eesmärki, täpsustati vastamisaega ning seda, et küsimustikule vastamine on anonüümne. E-kirjale oli samuti lisatud ka aktiivne link, mille kaudu said inimesed vastata antud küsitlusele.

Küsitlus koosnes 10 küsimusest (vt lisa 1), millest üks oli suletud ja 9 avatud vastustega. Esimene küsimus oli sissejuhatav. 2-4 küsimused puudutasid nii-öelda riskianalüüsi ja nende esinemisi. Küsimused 5-9 olid informatiivse iseloomuga, kus taheti teada saada tolliagentuuride arvamust. Viimane ehk 10. küsimus puudutas lõputöö aktuaalsust. Vastamine

oli kohustuslik kõikide küsimuste osas. Avatud küsimuste puhul esitatakse ainult küsimus ning jäetakse tühi koht vastuse kirjutamiseks. See annab võimaluse vastajal väljendada oma seisukohta antud küsimuse suhtes. Valikvastuste puhul vastatakse küsimustele nii, et vastuseid saab pärast omavahel võrrelda. (Hirsjärvi, *et al.*, 2007, lk 185-187) Avatud vastused analüüsiti kvalitatiivselt standardiseeritud kontentanalüüsi abil. Standardiseeritud kontentanalüüsi kasutatakse abimeetodina ankeetküsitluse lahtiste küsimuste vastuste kodeerimiseks (Kalmus, 2015). Antud küsimustikuga taheti teada saada, millele tuleks rohkem tähelepanu pöörata kui tegemist on kauba päritolu tõendamise, millal saadetakse kaup laiemale tollikontrollile ning milliseid probleeme esineb kõige rohkem kui tegemist on kauba päritoluga. Samuti täpsustati, kui kaua on teatud tolliagentuur juba tegutsenud. Küsitlusele vastas 14 tolliagentuuri ning sellele sai vastata vahemikus 09.03.22-23.03.22.

Küsitluse käigus kogutud andmed sünteesiti ning tehti andmestik. 9 küsimuse põhjal kasutati kvalitatiivset kontentanalüüsi ehk kvalitatiivset sisuanalüüsi ja kodeerimist. Kodeerimine on kvalitatiivse analüüsi põhiline toiming, mille käigus jaotatakse tekst, selleks et seda põhjalikult uurida ja mõista. Kood ise on silt või märksõna, millega tähistatakse teatud tekstilõike. (Kalmus, *et al.*, 2015)

Selleks et analüüsida kauba sooduspäritoluga kaasnevaid probleeme, kasutati lisaks ka statistilist analüüsi. Andmeid koguti Statistikaameti ning Maksu- ja Tolliameti statistikaandmetest. Esimesena pöörduti statistikaameti poole ja uuriti, kas neil on olemas antud statistika, mida saaks kasutada käesoleva lõputöö uuringu läbiviimiseks. Seejärel küsiti statistikaandmeid juba Maksu- ja Tolliameti käest. Selleks et saada statistikat Maksu- ja Tolliameti käest, pöörduti nende poole e- kirja teel, kus paluti andmeid ekspordi ja impordi osas päritoluriigi järgi. Lisaks sellele saadi statistikat, mis kajastab tollivõlgu. Samuti saadi statistikat ka Maksu- ja Tolliameti veebilehelt, mis on avalikus kasutuses. Andmete analüüsimiseks kasutati kvantitatiivset meetodit. Andmed, mis küsiti Maksu- ja Tolliameti käest pärinesid 2017. aastast kuni 2021. aastani. Valiti just selline periood, kuna autori arvates on 5 aastat mõistlik periood antud teema analüüsimiseks. Lisaks sellele lähtuti sellest, et käesoleva lõputöö uuring hõlmab endas ka Ühendkuningriigiga kaubandust. Sellepärast arvestas autor ka Ühendkuningriigi lahkumisega Euroopa Liidust. Nimelt mõtte oli analüüsida, kuidas muutusid statistilised andmed peale nende lahkumist. Sellepärast võeti arvesse kaks aastat enne lahkumist ning kaks aastat hiljem. Seega vaadeldava perioodi alguseks tuli 2017. aasta ning lõpp aastaks 2021. aasta.

2.2 Uuringu tulemused

Antud alapeatükis analüüsitakse tolliagentuuride seisukohti, mis puudutavad kauba päritolu ja sellega kaasnevat probleeme. Selleks analüüsiti tolliagentuuridega läbiviidud küsitluse vastuseid. Nende analüüsi käigus moodustati 6 kategooriat, mis on leitud tabelis 1.

Küsitlus loodi elektroonse tarkvara *Google Forms* abil ning mis sisaldas 10 küsimust, millest üks oli valikvastustega ja üheksa avatud vastustega. Üldjuhul koosnes küsitlus sellistest küsimustest, millega tolliagentuurid võivad igapäev kokku puutuda, nõustades oma kliente, esitades või kontrollides kauba deklaratsioone. Samuti küsiti nende arvamust teemal, kuidas oleks võimalik vähendada sooduspäritolu määramisega seotuid eksimusi ja pettuseid kaupade deklareerimisel.

Tabel 1. Küsitluse vastuste kategoriseerimine (autori koostatud)

Kategooriad	Koodid
Kategooria 1. Päritolu probleemid ekspordil ja impordil	Kood 1. Dokumendid ei vasta nõutele Kood 2. Päritolu tõestamise raskused Kood 3. Klientide teadmatus Kood 4. Päritolusertifikaadi või tõestusdokumendi puudumine Kood 5. Päritolu mäрге Kood 6. Saatedokumentide informatsioon
Kategooria 2. Kauba päritolu reeglite eiramine ja selle sagedus	Kood 1. Seadusandluse keerukus Kood 2. Inimeste teadmatus Kood 3. Tahtlik tollieeskirjade rikkumine
Kategooria 3. Päritolutõendamine	Kood 1. Usaldusväärne saatja Kood 2. Dokumentide korrektsus ja autentsus Kood 3. Kauba lähteriigi kontroll Kood 4. Päritolutõendite teksti ja ettevõtte EORI numbriga õigus
Kategooria 4. Kauba laiem tollikontroll	Kood 1. Riskigrupp Kood 2. Dokumentide ebatäpsus Kood 3. Riskitaseme hindamine ehk riskianalüüs Kood 4. Juhuvallikud
Kategooria 5. Olukorra parandamine	Kood 1. Koolitused Kood 2. Tolliagentuurid ja sooduspäritolu spetsialistid

	Kood 3. Monitooring ja järelkontroll Kood 4. Määruste kontroll
Kategooria 6. Rikkumised kaubavahetusel Ühendkuningriigiga	Kood 1. Vale sooduspäritolu tõendi tekst Kood 2. Vale kauba päritolu Kood 3. Vale EORI number

Esimese küsimuse puhul oli vastanutel kolm valikuvõimalust. Nimelt esimene nendest oli 1-5 aastat, teine 6-10 ning kolmas üle 10 aastat. Analüüsid esimest küsimust, kui kaua on nende tolliagentuur juba tegutsenud 79,6% vastajatest vastasid, et nende agentuur tegutseb juba üle 10 aasta, 15,4% vastajate agentuuridest tegutsevad 6-10 aastat ning ainult 7,7% tegutsevad 1-5 aastat. Vaadates neid tulemusi, siis võib järeldada, et tegemist on enamuses kogemute tolliagentuuridega, kelle töökogemus on üle 10 aasta. Lisaks sellele nende tulemuste põhjal on võimalik arvata, et tolliagentuurid on nende aastate jooksul kokku puutunud mitmete juhtumitega, mis puudutavad kauba sooduspäritolu ning nad on pädevad selles teemas ja saavad jagada oma arvamust ja kogemisi kauba sooduspäritolu puudutavates küsimustes.

Järgnevalt uuriti, millised probleemid tekkivad kauba päritolu määramisel selle ekspordil ja impordil. Kõik vastajad oli üksmeelel, et probleem võib tekkida siis, kui puuduvad kauba tõendusdokumendid või siis need ei vasta Euroopa Liidus kehtestatud nõuetele (kood 1, kood 6). Nimelt tuleb lähtuda saatedokumentidel olevast informatsioonist, kui antud informatsioonis esinevad mõned ebatäpsused, siis soodustust ei saa määrata ning importija maksab selle kauba pealt tollimaksud. Lisaks selle mainis üks vastajatest, et ekspordil võib juhtuda selline olukord, kus isik ei suuda tõestada oma kauba päritolu (kood 2). Probleemid tekkivad eriti siis, kui on vaja tõestada, et kaup on pärit Euroopa Liidust või siis Eestist, kuna on vähe tõendusmaterjali. Ekspordi puhul võib välja tulla ka see, et isiku esitatud dokumendid ei vasta ikkagi nõuetele ning importija peab tasuma impordimaksud sihtriigis, kuna talle ei saa väljastada EUR.1 sertifikaati.

Probleemiks võis samuti olla ka akumulieeritud päritolu tõendamine, mille puhul võib importija esitada vähe tõendusmaterjali (kood 4). Sellisel juhul ei saa ta kasutada tariifsoodustusi ehk antud töö puhul sooduspäritolu rakendamist sellise kauba suhtes. Samuti probleemiks on see, et nii ekspordi kui ka impordi puhul võivad tekkida probleemid, mille puhul isik ei märgi oma kauba dokumentidele päritolu riiki (kood 5). Sellisel juhul tekib olukord, kus kauba päritolu määramine või selle kinnitamine muutub raskeks. Kui tekib selline probleem, siis ainuke

võimalus sooduspäritolu rakendamiseks on uue arve koostamine. Selleks tuleb antud kaubaarve koostajat paluda vormistada arve ümber ning alles siis märkida kauba päritolu.

Analüüsis selgus, et üheks levinumaks probleemiks on lihtsalt see, et importijad ei tea oma kauba päritolu või ei ole selles kindlad (kood 3). Samuti on tekkinud olukordi, kus isik unustab seda märkida. Kui tegemist on teadmatusega, siis tuleks pöörduda esialgse tarnija juurde, kes aitab sellises olukorras ning seejärel ei tohiks enam suuri probleeme tekkida. Siis jääb vormistuse osa, mille puhul tuleb olla kindel, et kõik saaks õigesti täidetud. Kui tegemist on impordiga, siis võib tekkida selline olukord, kus liikumissertifikaadi EUR.1 ja kaubaarve andmed ei lähe kokku. Samuti võivad tekkida erinevad kahtlused, kas liikumissertifikaadiga EUR.1 saab rakendada tollimaksuvabastust. Sellisel juhul märkisid paljud tolliagentuurid, et nad pöörduvad MTA spetsialistide juurde, kes oskavad anda täpsemat nõuannet ja kontrollida antud kaupa riskianalüüsi tulemusena. Käesolevas töös on enne ka mainitud, et kui tekib kahtlus mingi kauba suhtes, siis väga olulisel kohal on riskianalüüs, mida tehakse tõhusama töö ja riigi kaitse jaoks. Tuli välja, et ekspordi poolel on probleeme vähem. Üks vastajatest tõi välja sellise olukorra, kus kaupade liikumissertifikaadi EUR.1 vormistamise korral eksportöör ei ole antud kauba tootja. Sellisel juhul tuleb küsida tarnija deklaratsiooni kauba tootjalt.

Järgnevalt uuriti kauba päritolu reeglite eiramise põhjuseid ja eiramise sagedust. Ühed levinumad vastused puudutasid inimeste teadmatust (kood 1), seadusandluse keerukust (kood 2) kui ka maksudest kõrvalehoidumist (kood 3).

Tolliagentuuride vastused annavad samuti ka kinnitust P. Augieri artiklile, milles olid mainitud päritolureeglite eiramise põhjused. Nimelt toodi välja seal kolm peamist põhjust, milleks olid (käesolev töö, lk 11-12):

1. Päritolu reeglite keerukus ja aru saamatus.
2. Ei ole nii tähtsad ja seepärast inimesed ei tea või ei pööra nende suurt tähelepanu.
3. Globaalne killustatus.

Samuti annavad tolliagentuuride vastused kinnitust käesoleva töö peatükis 1.2 kirjutatule, kus räägitakse tollimaksude olulisusest ja et importija, kes tahab saada maksuvabastust oma kauba päritolu pealt, tihti võltsib seda, mille tulemuseks on see, et kaup deklareeritakse vigase päritolutõendiga (käesolev töö, lk 15). Selle põhjuseks ongi suurema tulu saamine oma ettevõttele.

Lisaks sellele mainis üks vastajatest, et nemad teevad kõike, mis on vaja selliste olukordade ehk päritolu reeglite eiramise probleemide tõkestamiseks. Nimelt tuli välja, et kõige olulisem on ikkagi lähtumine tollieeskirjadest. Siinkohal märgiti ka see, et mõnikord on kaubaarve koostaja valesti märkinud antud kauba päritolu. Kui on tegemist, aga suuremate firmadega, kes tegelevad importimise ja eksportimisega juba pikemat aega, juhtub selliseid olukordi üsna harva. Sellest võib järeldada, et probleemid kauba päritolu eiramisega tekivad uuematel firmadel võis isikutel, kes ei ole sellega varem tegelema ja ei tea veel kõiki nüansse kauba päritolu määramisel ja selle deklaratsiooni esitamisel. Vastaja, kelle arvates kauba päritolu reegleid ikkagi ei eirata vastas küsimusele, et inimesed ikkagi teavad seda, et soodustuste saamiseks tuleb esitada korrektseid andmeid. Analüüsid tolliagentuuride vastuseid päritolureeglite eiramise sageduse kohta, siis tuli välja, et nende vastused erinevad ehk kõik ei ole üksmeelel antud küsimuse puhul. Põhjuseks võib olla klientide arvukus kui ka klientide usaldusväärsus. See tähendab, et mida rohkem on tolliagentuuridel kliente, seda rohkem võib olla ka erinevaid reeglite eiramisi, kas teadmatuse või siis oma kasu saamise eesmärgil. 50% vastajatest vastasid sellele küsimusele, et selliseid olukordi võib juhtuda tihti. 40% vastajatest ei osanud hinnata antud situatsiooni või ei ole sellega kokku puutunud ning 10% vastasid, et selliseid juhtumeid juhtub harva. Üks vastajatest tõi välja ka seda, et nende tolliagentuuris on raske selliseid nii-öelda tollipettuseid ellu viia, kuna nad tegelevad sellega juba üle 30. aasta. Lisaks sellele mainiti, et mõnikord informatsioon kauba kohta puudub. Seda tehakse, et petta kaubapäritolu ning saada tariifsoodustusi või siis üldse maksuvabastust. Lisaks sellele, paljud rõhutasid ka seda, et nemad kui tolliagentuurid peavad saama korrektset informatsiooni saabunud kauba suhtes ning inimesed sageli ei ole kõigega kursis ja seepärast on informatsioon deklaratsioonil ja päritolutõendil ebakorrekne. Üks vastajatest mainis seda, et inimesed ei viitsi ise külastada tollipunkte kauba lähteriigis, mille põhjuseks võib olla tollipunkti kaugel asukoht.

Järgnevalt uuriti kauba päritolutõendamist. Vastajad tõi välja ka asjaolud, millele tuleks rohkem tähelepanu pöörata, kui tegemist on kauba päritolu tõendamisega. Paljud vastajad tõi esile dokumentide korrektsust (kood 2), et kõik vajalikud väljad oleksid õigesti täidetud. Väga tihti juhtub nii, et sooduspäritolu tõendav tekst on ebakorrekne. Samuti tuleks jälgida, et antud tõend vastaks sellele kaubale, mis antud hetkel on saabunud või siis mida lähetatakse. Üks vastajatest samuti rõhutas ka seda, et tuleb pöörata tähelepanu kauba saatjale (kood 1) ehk kontrollida tema usaldusväärsus. Saatja kontrollimine on väga tähtis, kuna tegemist võib olla saatjaga, keda tegelikult ei eksisteeri või kellel on palju rikkumisi, mis annab omakorda märku,

et antud kaupa tuleks kontrollida paremini. Lisaks sellele olulisel kohal on ka kauba lähteriik (kood 3) ehk mis kohast antud kaup tuleb, kuna nagu tuli välja ka teistes küsimustest, on olemas teatud riigid, mille korral on olnud erinevaid probleeme sooduspäritolutõenditega ja ka edaspidiste deklaratsioonidega. Üks vastajatest tõi samuti välja seda, et tuleb kontrollida, kas kauba sooduspäritolu tõendavad dokumendid vastavad sooduspäritolu lepingu nõuetele ning lisaks sellele tuleks üle kontrollida ka antud kauba dokumentide autentsust, selleks et veenduda, et tegemist ei ole võltsinguga. Sellest tulenevalt tuleb originaalsertifikaadil tähelepanelikumalt kontrollida kogu vajaliku informatsiooni täitmist (kood 4). Nendest vastustest võib järeldada, et kaubaga kaasas peaks kindlasti olema ka päritolutõend, mis näitab tollideklarandile, mis kohast on antud toode pärit. Pakendi või enda toote peal võiks samuti olla ka silt, kus on märgitud päritolu riik. Selleks et vältida selliseid olukordi, kus dokumendid pole korras, tuleks enne üle küsida, mis dokumendid on vajalikud ning kas selle kauba päritolutõend on nõutav. (käesolev töö, lk 9) Lisaks sellele pöörati tähelepanu õigele sõnastusele kauba arvel, kui tegemist on kinnitatud eksportööriga. Üks vastajatest tõi välja sooduspäritolu dokumendi EUR.1 (kood 4), mille puhul tuleb tähelepanu pöörata, kas kauba kirjeldus ja kogus vastavad sellele, millele isik soovib rakendada tollimaksuvabastust ning kas EUR.1 ja kaubaarve/kaubaarved lähevad kokku. Antud vastaja tõi välja ka Ühendkuningriigi saadetisi, mille puhul tuleb kindlasti kontrollida sooduspäritolu teksti õiget formaati ja ettevõtte EORI numbriga kehtivust. EORI number on vajalik ettevõtjale, kes tegeleb väliskaubandusega kauba importimisel, eksportimisel, transiitvedudel ja teistel tollitoimingutel. EORI numbrit väljastab MTA. (Maksu- ja Tolliamet, 2022) Lisaks sellele, kui soovitakse taotleda sooduspäritolu eksportimiseks Eestist mõnesse teise Liiduvälisesse riiki, siis tuleb kindlasti pöörata tähelepanu tollieeskirjadele.

Lisaks sellele uuriti kauba laiemat tollikontrolli ehk siis kui kaup saadetakse punasesse koridori, et seda ja tema dokumente põhjalikumalt uurida. Nimelt uuriti tolliagentuuridelt, millal saadetakse kaup laiemale tollikontrollile. Üks vastajatest tõi välja sellise olukorra, kui tegemist on sellise saatja või siis päritoluriigiga, mis on seotud keelatud nimekirjadega. Näiteks:

1. Restricted persons ehk keelatud saatjate nimekiri. Selle abil saab kontrollida, kas tegemist on nn usaldusväärse saatjaga ning kas tal on üldse selleks luba.
2. Restricted organisations ehk keelatud ettevõtted.
3. Restricted countries ehk keelatud päritoluriigid.

Mainiti ka olukorda kui tekivad teatud riskid (kood 3). Kaup tuleks saata laiemale kontrollile kui tegemist on uue importijaga, deklarandiga, uue või harva imporditava kaubaga. Laiemale tollikontrollile tuleks saata kaup ka siis, kui deklarant märkab, et deklaratsioon on vormistatud ebatäiuslikult (kood 2). Näiteks puuduvad andmed või nende sisu on kahtlustatav. Pöörati tähelepanu ka sellele, et kaup tuleks saata kontrollile, kui on vaja kontrollida antud kaubakoode ja antud kauba kogust. Siinkohal toodi välja, et klient ise on näiteks deklareerinud tegelikkusest vähem või edastas vähem dokumente, selleks et kogust tollida. See tähendab seda, et deklarandil tekkis kahtlus, et kauba tegelik kaal ja kaal paki peal ei lähe kokku. Lisaks sellele peab olema ettevaatlik kaupadega, mis kuuluvad riskigruppidesse (kood 1). Nimelt siis saame vähendada erinevaid riske, mis on seotud kauba sooduspäritolu määramisega ning teiste tollipettusega. Nagu töö teoreetilises osas juba mainiti, siis tollikontrollis ongi väga tähtsalt kohal riskianalüüs. Nimelt just tõhus riskianalüüs on eeldus selleks, et leida tasakaal tollitoimingu eesmärkide ja sujuva kaubavoo vahel (käesolev töö, lk 19). Lisaks sellele saates riskigruppide kaubad laiemale tollikontrollile, kaitseme meie ühiskonna, loomade ja looduse tervist ning hoiame liidu finantshuve.

Üks vastajatest rõhutas ka seda, et kaup võib sattuda tollikontrolli ka juhuvalikuga (kood 4) ning tõi välja jällegi seda, et laiemat kontrolli teostatakse enamasti siis, kui esitatud dokumendid on ebatäpsed ning tegelik kaup ei klapi kauba nimetusega. Vastati ka aga seda, et sellist asja otsustab neil toll. Nimelt teeb toll laiemaid kontrole ja võib nõuda sooduspäritolu tõendamist tagantjäreli. Näiteks kui kaup sai Eestisse imporditud rakendades sellele sooduspäritolu. Samuti on olnud olukordi, kus tollisüsteem Impulss võtab saadetisi automaatselt kontrolli alla, mille lõpptulemusena määratakse selle kauba suhtes vastutav ametnik. Antud süsteem hindab sisestatuid andmeid ja vastavalt sellele kujuneb ka kontrolli sattumise tõenäosus. Tolliametnik vaatab kõik dokumendid üle ja seejärel, kui tal tekib kahtlus, et deklareeritud on vale kaubakoodiga või kaubaga kaasas ei ole õiget dokumentatsiooni, saadetakse kaup füüsilisse kontrolli ehk punasesse koridori. On olnud juhtumeid, kus tollisüsteem Impulss võtab kohe deklaratsioonid kontrolli punasesse koridori.

Järgnevalt keskenduti sellele, kuidas saaks parandada olukorda ehk kuidas vähendada sooduspäritolu määramisega seotuid eksimusi ja pettuseid kaupade deklareerimisel.

Üks tolliagentuurist vastas järgmist: „*Kui ise ei ole teadlik selles valdkonnas, siis pigem pöörduda pädevate isikute poole, kes saavad nõustada.*“

Selleks et vältida sooduspäritolu määramisel erinevaid pettuseid ja vigu deklaratsioonidel tuleks kindlasti pöörduda spetsialistide poole, kes tegelevad sellega igapäev ja oskavad nõustada kliente antud teema suhtes, kui neil tekivad probleemid kauba päritolu määramisega või deklaratsiooni vormistamisega. Kaks tolliagentuuri mainisid seda, et kui isik ei ole ise sellega varem tegelema, siis tuleb kindlasti pöörduda kogunud tolliagentuuride poole, kes oskavad neid aidata või esitavad deklaratsiooni importija eest.

„Enne deklaratsiooni esitamist nõuda sisse kõik vajalikud dokumendid, täpsustada esitatud informatsiooni.“

Väga oluline on muidugi ka dokumentide kontroll nii importija, eksportööri kui ka pädeva isiku poolt (kood 2). Kui importija ei kasuta tolliagentuuride abi ning ei ole teadlik kõikidest nüanssidest, mis puudutavad sooduspäritolu määramist, tollimaksuvabastuse saamist ning ka deklaratsioonide vormistamist ja esitamist, siis võivadki tekkida tahtlikud või siis teadmatusel tead. Lisaks sellele mitmed tolliagentuurid tõid välja, et kui neil endil tekkivad mõned kahtlused pöörduvad nad kohe Maksu- ja Tolliameti spetsialistide poole, et kooskõlastada kõik kahtlust tekitavad asjad, selleks et omakorda vältida kaupade valet deklareerimist. Üks vastajatest tõi välja ka seda, et enne sooduspäritolu määramist ja kauba deklareerimist, tuleb jälgida seadust ning ettenähtuid tekste (kood 4). Lisaks pöörduvad tolliagentuurid tihti Maksu- ja Tolliameti teatud spetsialistide poole enne seda, kui nad hakkavad deklareerima sooduspäritolu. Mõnikord võib juhtuda, et vastavad seadused ning määrused on muutunud. Samal ajal tegu võib olla sellisest riigist saabunud kaubaga, kust ei ole ammu deklareerinud seda. Sellisel juhul peab olema samuti ettevaatlik ning kindlasti üle vaadata kõik kaasas olevad dokumendid ning sertifikaadid, et olla kindel, et tegemist on originaal sertifikaatidega ning autentsete dokumentidega. Muidu mainis tolliagentuur, et kauba saatja võib valesti vormistada sooduspäritolu tõendavat dokumendi ning puudu võib olla mingi tähtis paber. Üks vastajatest rõhutas ka seda, et väga olulisel kohal on muidugi ka monitooringu ja järelekontrolli tugevdamine (kood 3). Siinkohal on tähtis arendada meie tollikontrolli süsteemi ja viise, selleks et kaupade ja deklaratsioonide kontroll muutus samal aja lühemaks, kuid tõhusamaks. Sellisel juhul saame vähendada tolli pettuste arvu ning samas oleks võimalik suurendada ka tollikuulekust. Oluline on ka koolituste läbi viimine (kood 1). Nimelt tänu koolitustele saavad isikud paremad teadmised, kuidas toimub sooduspäritolu määramine ning millele tuleks kindlasti pöörata tähelepanu ka tulevikus, kui nad hakkavad importima või eksportima kaupa.

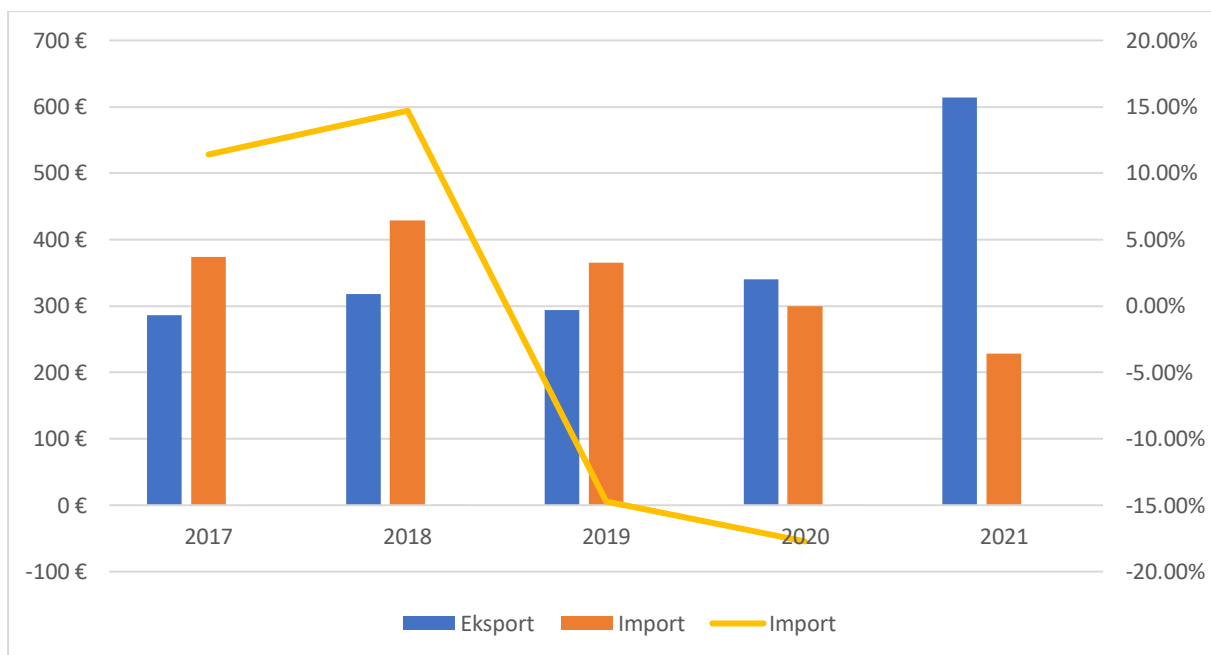
Lõpuks keskenduti rikkumistele, mis esinevad kaubavahetusel Ühendkuningriigiga. Paljud tolliagentuurid ei osanud mingeid erilisi rikkumisi välja tuua. Üks vastajatest põhjendas seda sellega, et Ühendkuningriigiga tollimaksuvabastus lõppes alles 2021. aastal ning nemad pole veel rikkumisi tuvastanud. Lisaks sellele mainiti, et Ühendkuningriigi päritoluga kaup ei nõua sertifikaati staatuse kinnitamiseks. Eksportöör ise kinnitab tavaliselt kauba päritolu müügiarve peal.

Vaatamata sellele mõned tolliagentuurid ikka puutusid kokku reeglite rikkumisega. „Arvedeklaratsiooni tekst ei ole kauba arvel korrektne.“ Nimelt mainis üks tolliagentuur, et vahepeal on sooduspäritolutekst vales formaadis või EORI number on valesti märgitud (kood 1, kood 3). Samuti on juhtunud olukordi, kus märgitud EORI number oli üldse kehtetu. Probleemiks on ka see, et kaubale on üldse määratud vale päritolu (kood 2).

„Tekst on vale, EORI number ei vasta tegelikkusele, neid tuleb kontrollida.“

Põhjuseks võib olla see, et kaubaarve koostaja paneb kirja sooduspäritoluteksti arvele mõtlemata ning ei oma selle jaoks üldsegi õigusi. Lisaks sellele tõi välja üks tolliagentuuridest, et tekstis EORI numbril asemel võib olla kirjas midagi muud. Näiteks kauba saatjal on kaubaarvel üks sooduspäritolu tõendav tekst, kuid samas on mujal selgelt näha, et tegemist on üldse Hiina päritolu kaubaga.

Analüüsisid ka statistikat, mis puudutas Eesti ja Ühendkuningriigi vahelist kaubandust nii enne Ühendkuningriigi lahkumist Euroopa Liidust kui pärast, tuli välja, et kaupade import Ühendkuningriigist vähenes märkimisväärselt. (vt joonis 1) Samas kui eksport vähenes ainult sel aastal, kui Ühendkuningriik lahkus ELst. Vaadates seda joonist on näha, et 2018. aastal suurenes import 14,7% võrra. Samas kui alates 2019. aastast hakkas see järsult langema, vähenedes 2019. aastal 14,74%, 2020. aastal koguni 17,73% võrra ning 2021. aastal veelgi rohkem ehk 24% võrra võrreldes 2020. aastaga. Vaatamata impordi vähenemisele, hakkas eksport Eestist Ühendkuningriiki jällegi kasvama, mis oli 2020. aastal 15,64% ning 2021. aastal oli see võrreldes eelmise aastaga 80% suurem.

Joonis 1. Eesti ja Ühendkuningriigi vaheline kauba väärtus miljonites eurodes 2017-2021 (Statistikaamet, 2022a; autori koostatud)

Lisaks keskenduti ka riikidele, millega on tekkinud kõige rohkem probleeme kauba sooduspäritolu määramisel. Nimelt vastajad tõid välja selliseid riike nagu: Ühendkuningriik, Hiina, Vietnam, Indoneesia, Bangladesh, Jaapan, Venemaa, Valgevene, Ukraina, Iisrael, Türgi, Šveits ja Ghana. Lisaks sellele üks vastajatest mainis seda, et kui tegemist on ekspordiga, siis on raske tõestada, et antud kaup on Eesti päritoluga. Tuues eraldi välja Ühendkuningriigi, on aeg-ajalt olnud olukordi, kus sooduspäritolutekst on arvel vales formaadis. Kui juhtub selline olukord, siis sellele kaubale saab määrata Ühendkuningriigi päritolu, aga sooduspäritolu määramine ei oleks enam võimalik. Sellepärast ei saa ka antud kaup tollimaksuvabastust. Üks vastajatest rõhutas ka seda, et: „*Kuna GB astus EL-st välja alles hiljuti, siis mitte kõik GB tarnijad on veel teadlikud, kuidas tuleks kauba sooduspäritolu tõendada.*“ See omakorda ei tähenda, et kõik kaubad Ühendkuningriigi päritoluga on tahtlikult valesti deklareeritud.

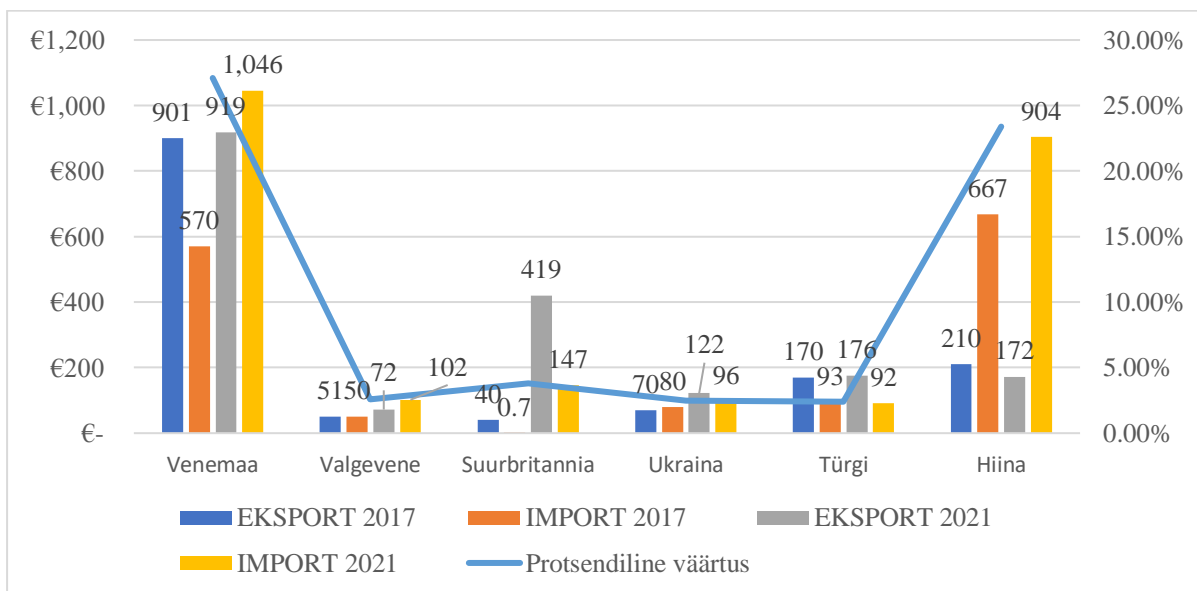
Analüüsid Maksu- ja Tolliametist saadut statistikat kaupade eksportimisel ja impordimisel päritoluriigi järgi, siis impordi kasv 2017. aastast kuni 2021. aastani moodustas tervet 69%. 2017. aastal impordi statistiline väärtus eurodes moodustas 2,2 miljardit eurot ning 2021. aastal ületas impordi väärtus 3,8 miljardit eurot. Eksport kasvas samuti 60% võrra. 2017. aastal moodustas ekspordi väärtus 3,1 miljardit eurot ning 2021. aastal natuke üle 5 miljardi eurot. Selle järgi võib järelda, ka seda, et nii impordi kui ka ekspordi kasvuga suurenesid ka

tollialased õigusrikkumised, mille alla kuulub ka kaupade sooduspäritolu võltsimine tollimaksuvabastuse saamiseks. Selline suur nii impordi kui ekspordi kasv annab kinnituse käesoleva töö lk 8 ja 12 teoorias olevaga, kus kirjutatakse rahvusvahelise kaubanduse suurenemisest ja globaalsest killustamisest.

Võttes arvesse ankeetküsitluses vastavate tolliagentuuride vastuseid kauba päritoluga seostuvate probleemsete riikide kohta tuli välja, et sellised riigid nagu Venemaa, Hiina, Suurbritannia, Valgevene, Ukraina ning Türgi on ühed sagedasemad päritoluriigid importimisel. (vt joonis 2) Kuigi Venemaa, Hiina ja Valgevene puhul sooduspäritolulepingut ei väljastata. Sinna hulka kuulusid veel Ameerika, Lõuna-Korea, Šveits, Norra ja Taiwan. Venemaa päritoluga kaubad moodustasid 2017. aastal kogu impordist 25,1% ning 2021. aastal 27,1%. Vaatamata sellele, et Venemaa päritoluga kauba väärtus suurenes peagi kaks korda ehk 1 miljardi euroni, kasvas statistiline väärtus 2% võrra. Selle põhjuseks võib olla hindade langus. Näiteks vahetuskursi kõikumine. Hiina päritoluga kaupade import kogu impordist aga langes 29,3%-st kuni 23,4%-ni. Samas analüüsid selle väärtust eurodes kasvas see 667 miljoni eurost kuni 904 euroni. Põhjuseks võib olla kaupade kallinemine. Ettevõtted küll importisid selle riigi kaupu vähem, kuid see võis olla kallim, kui eelmistel aastatel. Ukraina päritoluga kaupadega on sama olukord, mis Venemaaga, mille impordi statistiline väärtus langes 2017. aastast 3,5%-st 2,5%-ni ning mille statistiline väärtus eurodes kasvas 80 miljoni eurodest 96 miljoni eurodeni. Valgevene kaup suurenes 5 aastaga nii protsendiliselt kui ka eurodes. Nimelt alates 2017. aastast 52 miljoni euro võrra ning kasvas 2,2%-st 2,6%-ni kogu impordi väärtusest. Türgi päritoluga kaup aga vähenes nende aastate jooksul 1,7% võrra. Nimelt oli Türgi kauba protsendiline väärtus 2017. aastal 4,1% ning 2021. aastal ainult 2,4%. Samuti langes ka nende statistiline väärtus eurodes, mis moodustas 2021. aastal 92 miljonit eurot võrreldes 2017. aastaga, mil oli see 93 miljonit eurot. Suurbritannia kaupade väärtus samuti suurenes, kuid 2019. aastal, kui Suurbritannia astus Euroopa Liidust välja langes nende kaupade impordi statistiline väärtus eurode 701 tuhandetest kuni 281 tuhandeni. Suurbritannia päritoluga kaupade protsendiline väärtus moodustas sel aastal ainult 0,01% kogu impordist. Vaatamata sellele 2021. aastaks moodustas nende kaupade import 3,8% ning 147 miljonit eurot kogu impordist, mis on üks suurtematest näitajatest kauba päritolu järgi imporditavatest riikidest.

Kui rääkida ekspordist, siis kõige rohkem eksporditakse kaupa Venemaale, mis moodustab 18,1% kogu impordist 2021. aastal. (vt joonis 2) Rohkem kui Venemaale eksporditakse

rohkem Ameerika Ühendriikidesse, kuid siin arvestati rohkem Venemaaga, kuna Ameerika Ühendriigist pärineva kauba ei tekki palju probleeme. Järgmiseks riigiks on Hiina, mis moodustas 3,4% ning mis on 4 riik eksportimisel peale Norrat, mis moodustas 10,6% kogu ekspordist 2021. aastal. Eksport Hiinasse langes 5 aasta jooksul 6,7% -st 3,4%-ni. Eksport Türgi ning Valgevenesse samuti langes. Valgevene puhul 1,6% -st 1,4% -ni ning Türgi oma 5,4% -st kuni 3,5% -ni. Eksport nende riikide puhul kasvas ainult Suurbritanniasse, Venemaale ning Ukraina. Alates 2017. aastast kasvas eksport märkimisväärselt Suurbritanniasse 0,001% -st 8,3% -ni. Isegi 2019. aastal peale lahkumist Euroopa Liidust oli eksport suurem kui 2017. aastal. Selle põhjuseks võis olla see, et kaupade eksportimisel kolmandasse riiki ei rakendu suured maksud erinevalt kauba importimisest kolmandast riigist. Ukraina puhul kasvas see 2,2% -st kuni 2,4% -ni.

Joonis 2. Kaupade eksport ja import nende päritoluriigi kaupa miljonites eurodes (Maksu- ja Tolliamet, 2022a; autori koostatud)

Märkimisväärne on see, et vaatamata sellele, et import on nende 5 aasta jooksul kasvanud, on tollivõla summa ning võlgnike arv nende aastate jooksul vähenenud. Analüüsisides Maksu- ja Tolliameti poolt saadud tollivõla statistikat tuli välja, et 2017. aastal oli võlgnike arv 135 ning juba 2021. aastaks langes nende arv 47ni. Tollimaksu võla summa vähenes 40% võrra. 2017. aastal moodustas tollivõlg kokku 280 275,42 ning 2021. aastal 168 100,74 eurot

Järgnevalt uuriti kaupu, millele tahetakse saada tariifisoodustusi kõige rohkem. Tolliagentuurid tõid välja järgmised kaubad: kakaotooted, tekstiil, sigarid, naha puhastusvahendid, plastist

dokumenditaskud, pistikutega elektrijuhtmed, aglomeeritud sünteetilisest teemantist töötava osaga puurid ja segmentid, masinate ja mehaaniliste seadmete lõiketerad. Lisaks sellele toodi välja erinevad kasutatud tooted nagu sõidukid, jalatsid, jalgratta osad. Lisaks sellele mainiti ka seda, et üritatakse saada tariifisoodustusi paljudelt nii toidu- kui ka tööstuskaupadelt.

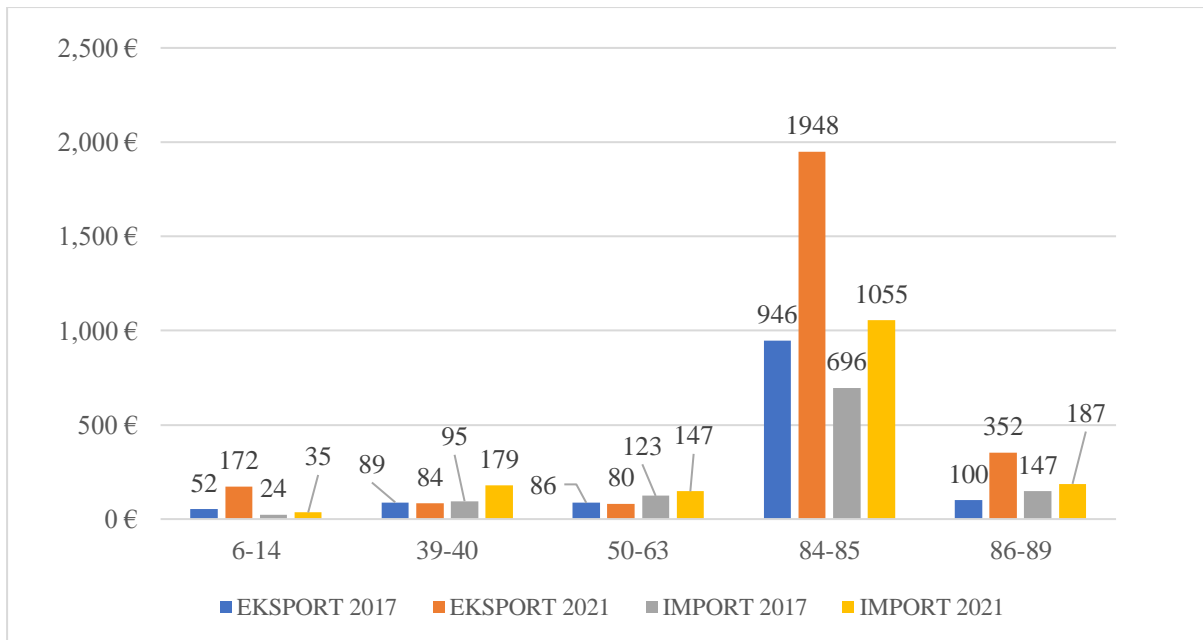
Analüüsidest Maksu- ja Tolliametist pärinevaid andmeid kõige rohkem imporditavate ja eksporditavate kaupade kohta, tuli välja, et nende hulka kuuluvad ka kõik eelpool tolliagentuuride poolt välja toodud kaubad, mille importimisel ja ka eksportimisel tekkib kõige rohkem probleeme. Need kaubad kuuluvad järgmistesse gruppidesse, mille järgi ka analüüsi probleemseid kaupu sooduspäritolu taotlemisel:

1. 6-14 ehk taimsed tooted
2. 39-40 ehk plastmass, kummi- ja tooted
3. 50-63 tekstiil ja tekstiil tooted
4. 64-67 jalatsid ja peakatted
5. 84-85 mehhaanilised masinad, elektriseadmed
6. 86-89 transpordivahendid

Vaadates nende kauba gruppide impordi sagedust, siis kõige rohkem imporditakse Eestisse just erinevaid mehhaanilisi masinaid ja elektriseadmeid. Nimelt moodustasid 2017. aastal mehhaanilised masinad ja elektriseadmed 30,6% kogu imporditavatest kaupadest. 2017. aasta imporditud kaupade kogu statistiline väärtus eurodes moodustas 2,2 miljardit eurot ning 2021. aasta imporditud kaubad moodustasid 3,8 miljardit eurot (käesoleva töö, lk 29). Vaatamata sellele, et impordi väärtus ise suurenes vähenes mehaaniliste masinate ja seadmete import 3,2%. Selle põhjuseks võib Eesti oma tehnoloogia areng ning IT spetsialistide juurde kasv, kes aitavad arendada Eesti oma elektroonikat ja erinevaid elektriseadmeid. Lisaks sellele on muutunud ka nende kaupade ekspordi väärtus. Nimelt suurenes elektriseadmete ja mehaaniliste masinate eksport tervelt 8,4 % võrra. 2017. aastal moodustas nende ekspordi väärtus kogu ekspordist 30% ning 2021. aastal 38,4%. Järgmine riskigrupp sooduspäritolu taotlemisel on erinevad transpordivahendid. Nende osatähtsus kogu impordist moodustas 2017. aastal 6,5% ning 2021. aastaks langes see 1,6% võrra, moodustades 4,9%. Eksport aga vastupidi suurenes. Eestist hakati rohkem eksportima transpordi vahendeid nende 5 aasta jooksul. Transpordivahendite eksport kasvas 3,2%-st 7%-ni. See näitab seda, et Eesti riigi rahvusvaheline kaubavedu muutub iga aastaga paremaks, mis omakorda mõjub hästi Eesti majandusele. Järgmine suuruselt riskigrupp on tekstiil ja tekstiil tooted, mis moodustasid 2017.

aastal kogu imporditavatest kaupadest 5,4% ning mille importimine samuti langes 2017. aastal 1,6% võrra ehk tema protsendiline väärtus oli 3,8%. Erinevalet teistest toodetes langes ka nende ekspordi statistiline väärtus 1,2% võrra. Eestist eksporditi 2017. aastal tekstiili ja tekstiil tooteid 2,7% ning 2021. aastaks oli selle väärtus 1,5%. Plastmassi ja kummitoodete kaupade impordi statistiline väärtus moodustas 4,2%, mis kasvas 2021. aastaks 4,6%-ni. Kuna nende impordi väärtus suurenes 5 aasta jooksul, siis 2021. aasta eksport erines 2017. aasta ekspordi väärtusest 0,8% võrra. Nimelt nende toodete statistiline väärtus moodustas 2017. aastal kogu imporditavatest kaupadest 2,8% ning 2021. aastal 1,6%. Järgmine tolliagentuuride poolt välja toodud kaupa oli jalatsid, mis kuuluvad 64-67 gruppi alla. Nende impordi väärtus 2017. aastal moodustas 0,5%, mis oli ikkagi suurem, kui paljude teiste toodete gruppi omad. Nende impordi väärtus vähenes samuti 2021. aastal. See vähenes 0,3% võrra, moodustades 0,2% kogu imporditavast kauba väärtusest. Eksport omakorda suurenes 0,1% võrra, mille tulemusena 2021. aasta protsendiline väärtus oli 3,4% ning 2017. aastal 3,3%. Erinevalt teistest riski kaupadest sooduspäriolu taotlemise korral, ei muutunud taimsete toodete ehk toidukaupade statistiline väärtus nii 2017. aastal kui ka 2021. aastal, moodustades 1% kogu imporditavast kaubast.

Vaatamata protsendilisele väärtusele suurenes impordi puhul kõikide kaupade statistiline väärtus eurodes nende 5 aasta jooksul. (vt joonis 3) Protsentides võis küll impordi väärtus langeda, kuid eurodes võis see suureneda kaupade maksumuse tõttu. Nimelt võisid hinnad nende viia aasta jooksul kasvada ning sellepärast suurenes ka nende väärtus eurodes. Ekspordi puhul ei ole kõik nii stabiilne. Ekspordi statistiline väärtus eurodes ei suurenenud igal aastal. See võis sõltuda samuti kauba hinnast ning nende nõudlusest rahvusvahelisel turul. Taimsete toodete väärtus suurenes nii ekspordi kui ka impordi puhul. Ekspordi väärtus kasvas 52 miljoni eurost 172 miljon euroni ning import 24st 35 miljoni euroni. Plastmass ja kummitoodete eksport vähenes ka eurodes 89 miljonist 84 miljonini. Import kasvas 95 miljonist kuni 179 miljoni euroni. Tekstiil ja tekstiili toodete ekspordi väärtus vähenes 6 miljoni võrra ning impordi väärtus suurenes 24 miljoni võrra. Mehhaaniliste masinate ning elektriseadmete statistiline väärtus eurodes nii ekspordi kui ka impordi puhul oli kõige suurem. Nimelt suurenes eksport nende 5 aasta jooksul 1002 miljoni võrra ning import 359 miljoni võrra. Transpordivahendite puhul suurenes statistiline väärtus samuti nii ekspordi puhul kui ka impordi puhul. Ekspordi puhul suurenes see 252 miljoni võrra ning impordi puhul 40 miljoni võrra.

Joonis 3. Pärioluga tekitavaid probleeme kaupade eksport ja import miljonites eurodes (Maksu- ja Tolliamet, 2022b; autori koostatud)

Kokkuvõtteks selgus, et probleemid sooduspäritolu määramisel esinevad tihti. Eriti puudutab see kaupu, mis tulevad Eestisse Ühendkuningriigist, Hiina, Vietnam, Indoneesia, Bangladesh, Jaapan, Venemaa, Valgevene, Ukraina, Iisrael, Türgi, Šveits ja Ghanast. Lisaks sellele tuli välja, et tariifisoodustusi üritatakse saada alustades toidukaupadest lõpetades tööstuskaupadega. Nimelt nende hulka kuuluvad sellised kaubad nagu: kakaotooted, tekstiil, sigarid, naha puhastusvahendid, plastist dokumentitaskud, pistikutega elektrijuhtmed, aglomeeritud sünteetilisest teemantist töötava osaga puurid ja segmendid, masinate ja mehaaniliste seadmete lõiketerad, erinevad kasutatud tooted nagu sõidukid, jalatsid, jalgratta osad. Analüüsi käigus jõuti ka järeldusele, et importijaid tuleks innustada pöörduda spetsialistide poole, selleks et vältida eksimusi. Analüüs samuti näitas, et peale Ühendkuningriigi lahkumist ELst, esinesid sealsete kaupade deklareerimisel ka mõningad vead. Nimelt pandi vale sooduspäritolutekstiga riik, valed andmed, EORI numbri puudumine.

2.3 Ettepanekud ja järeldused

Selles alapeatükis tehakse järeldused lõputöö analüüsi tulemustest, mille põhjal tehakse ettepanekud, kuidas vähendada kauba sooduspäritolu määramisega seotuid probleeme. Antud töö empiirilises osas toodi välja mitmeid põhjuseid, miks inimesed eiravad päritolu reegleid ning kui tähtis on tollikontrolli osa kauba ja selle deklaratsioonide ning päritolu kontrollimisel.

Analüüsidest tolliaagentuuride vastuseid ja statistikat leiti kinnitust lõputöö teoreetilises osas kirjas olevatele andmetele. Lisaks sellele saadi teada tolliaagentuuride arvamust ning teadmisi antud teema suhtes. Antud alapeatükis analüüsitakse samuti ka tolliaagentuuride poolt välja toodud probleeme, millele tehakse ka erinevaid ettepanekuid nende lahendamiseks.

Lõputöö uurimisprobleem seisnes probleemides, mis esinevad kauba sooduspäritolu määramisel selle importimisel ja eksportimisel. Selleks et seda uurida, keskenduti antud töös kauba päritolu tõendamisele, tollikontrolli ning tollimaksude vajalikkusele. Analüüsidest töös kogutud andmeid, tuli välja, et probleemiks on inimeste nii-öelda omakasu saamine ning päritolureeglite keerukus, mille tõttu tehakse palju vigu ning esitatakse vigane päritolutõend ning sellega kaasnev deklaratsioon. See ühtib töö teoreetilise osaga, kus käsitletakse päritolureeglite eiramise põhjuseid (käesolev töö, lk 11-12). Nimelt tuli välja, et peamine probleem seisneb päritolureeglite keerukuses. Uuringu käigus selgus ka see, et tähtsal kohal on tollikontroll, kuna see aitab maandada sooduspäritolu määramisega seotuid riske. See ühtib ka teooriaga (käesolev töö, lk 18), kus räägitakse, et tollikontrolli üheks ülesandeks on kaubapäritolu kontrollimine ning sellega kaasnevate päritolureeglite kohaldamise kontrollimine ja õigeks tegemine.

Lõputöö esimene uurimisküsimus oli: „Kui sageli antakse valet informatsiooni oma kauba päritolu kohta?“. Vastates antud küsimusele saab öelda, et selliseid juhtumeid esineb sageli. Enamik küsitlusele vastajatest (60% vastajatest) olid arvamusel, et inimesed esitavad sageli vigase deklaratsiooni. Eriti peaks pöörama tähelepanu sellistele kaupadele nagu kakaotooted, tekstiil, sigarid, naha puhastusvahendid, plastist dokumenditaskud, pistikutega elektrijuhtmed, agglomeritud sünteetilisest teemantist töötava osaga puurid ja segmendid, masinate ja mehaaniliste seadmete lõiketerad, erinevad kasutatud tooted nagu sõidukid, jalatsid, jalgratta osad (vt joonis 3). Uuringu tulemused samuti ühtivad teorias kirjutatuna (käesolev töö, lk 20), kus tuuakse välja enim eksporditud kaubad. Just nende kaupadega tekib kõige rohkem probleeme sooduspäritolu määramisel, kuna neid imporditakse ja eksporditakse kõige rohkem ning tahetakse saada soodustusi. Kõige levinumateks põhjusteks ongi inimeste teadmatus, maksudest kõrvalehoidumine ning ka seadusandluse keerukus. See annab kinnitust töö teooria osaga (käesolev töö, lk 12), kus räägitakse kauba päritolu eiramisest. Nimelt nii uuringus kui ka teoreetilises osas tuli välja, et kõige sagedasem päritolureeglite eiramise põhjus on päritolureeglite keerukus. Nimelt tuleb olla väga hoolas ning jälgida, et kõik asjaolud vastaksid EL lepingutes kehtestatud tingimustele. Käesolevas töö teoreetilises osas on samuti mainitud,

et maailmas on üle 150 sooduskaubanduslepingut. See samuti muudab reeglite täitmist veelgi keerulisemaks. Lisaks sellele võib põhjendada seda ka kauba impordi vähenemisega COVID-19 tõttu (käesolev töö, lk 5). Nimelt peale viiruse levikut import ja eksport vähenes ning paljud ettevõtted läksid pankrotti või pidid hakkama saama rasketes majanduslikes oludes. Nende kaupade müük vähenes ning nemad ei saanud enam nii palju kasumit võrreldes eelmiste aastatega. Seega üheks võimaluseks, kuidas raha kokku hoida oli tariifisoodustuste või täieliku maksuvabastuse saamine. Sellepärast isikud võisidki petta tolli, esitades neile vigase päritolutõendi ja deklaratsiooni, märkides sinna liitu sisenemis lähteriigi. Lisaks sellele probleemid vigase päritolutõendiga võivad esineda algajatel ehk uuematel ettevõtetel või füüsilistel isikutel, kes ei ole varem kauba päritoluga kokku puutunud ning ei ole teadlikud kõikidest nüanssidest ja vormistuste asjaoludest.

Lõputöö teine uurimis küsimus puudutas Eesti ja Ühendkuningriigi omavahelist kaubandust. „Mis on muutunud Eesti ja Ühendkuningriigi vahelises kaubavahetuses peale Ühendkuningriigi lahkumist Euroopa Liidust?“ Tuli välja, et peale Ühendkuningriigi lahkumist Euroopa Liidust tekkisid erinevad vead kaupadega kaasas olevatel deklaratsioonidel. Nimelt nende kauba arvetele olid valed kauba sooduspäritolu andmed, EORI numbrid või nende asemele oli üldse midagi muud. Näiteks väideti, et kaup on Ühendkuningriigi päritoluga, et saada tollimaksuvabastust, kuid tegelikult oli näha, et kaup on Hiina päritoluga. Lisaks sellele on Ühendkuningriigi ja Eesti vaheline kaubandus vähenenud alates 2019. aastast (vt joonis 1). Nimelt imporditavate kauba väärtus vähenes alates 2019. aastast ning ei ole siia maani enam suuremaks kasvanud, vaid on vastupidi langemas. Eksport on aga alates 2020. aastast jällegi kasvamas. Põhjuseks on see, et eksportimisel on vaja kaup ainult deklareerida tollideklaratsiooniga, kuid importimisel on rohkem nüansse eriti kui tegu on kolmanda riigiga ning sinna lisanduvad ka erinevad kulutused. Selline tulemus ühtib töö teoreetilise osaga (käesolev töö, lk 18), kus räägitakse, et peale Ühendkuningriigi lahkumist Euroopa Liidust suureneb tollikontrolli vajadus ning et omavaheline kaubandus langeb. Kui rääkida impordi vähenemisest, siis tegu võib olla lisanduva tollikontrolliga, mille tulemusena suurenevad erinevad kulutused (nt impordimaksud) ning venib ka kauba kättesaamise aeg. Uuringu tulemus annab samuti kinnitust töö teoreetilisele osale (käesolev töö, lk 18), kus H. Erken ja teised mainivad oma uuringus, et peale tollikontrolli kehtestamist suurenevad kaubanduskulud nii ekspordi kui ka impordi osas. Samuti rõhutati ka Oxfordi uuringus (käesolev töö, lk 18) seda, et tollikontroll toob endaga kaasa täiendavaid halduskulusid ja viivitusi. Selleks et vältida suuremaid kulutusi kaubavahetusel Ühendkuningriigiga, võisid mõned eksportöörid ja

importijad meelega panna arvetele ja deklaratsioonidele valed andmed. Sama probleem on ka originaalsertifikaatidega.

Viimane uurimisküsimus oli järgmine: „Kuidas on võimalik vähendada sooduspäritolu määramisega seotuid eksimusi ja pettuseid kauba deklareerimisel?“ Selleks et vähendada sooduspäritoluga seotuid pettuseid ja eksimusi kauba deklareerimisel tuleks kindlasti tegeleda monitooringuga ning järelekontrolliga. Selline uuringu tulemus ühtib teooria osaga (käesolev töö, lk 19), et oluline on tollikontrolli arendamine ja tõhusamate meetmete kasutusele võtt. Mõlema väite põhjal veenduti, et tänu sellele väheneb tollipettuste arv. Näiteks tuleb kasutada andmete kogumite analüüsi rohkem, kui füüsilist kontrolli, selleks et tollikontroll oleks kiirem ja kõik andmed saaksid parema ülevaate. Lisaks sellele nii uuringu kui teooria osa kinnitavad, et oluline on tõhus riskianalüüs (käesolev töö, lk 19). Nimelt tõhusa riskianalüüsi tulemusena väheneb samuti pettuste võimaluste arv ning tollikontroll muutub kiiremaks. Töö teoreetiline osa annab kinnitust sellele, et riskijuhtimis eelduseks on leida tasakaal kaubaveo ja tolli eesmärkide vahel (käesolev töö, lk 19).

Läbiviidud uuringu põhjal tehakse järgmised ettepanekud:

1. Järeldustes selgus, et päritolu reeglid on väga keerulised ning paljud isikud ei oska neid kohaldada enda kauba suhtes. Järeldustest tulenevalt tuleks lihtsustada EL'us päritolureegleid, et need oleksid ühtsed kõikide riikide jaoks ning kirjeldada neid lepingutes arusaadavamalt. See aitaks vältida erinevaid eksimusi ja ka tollivõla tekkimist.
2. Tuleb arendada tollikontrolli ning jälgida kaupade sissevedu, selleks et vältida pettusi, mis on seotud nii kauba sooduspäritoluga kui ka teiste tollipettustega. Tulenevalt järeldustest eriti tähelepanelik tuleb olla teatud kauba gruppidega, mille importimisel tekkivad kõige rohkem probleeme sooduspäritolu määramisel. Kõige põhjalikumalt tuleks kontrollida dokumente, mis on esitatud mehhaaniliste masinate ja elektriseadmete kohta, sest neid imporditakse Eestisse kõige rohkem.
3. Tulenevalt uuringust selgus, et käesoleval ajal esineb palju probleeme just Ühendkuningriigist saabunud kaubaga. Seega tuleks rohkem keskenduda ja kontrollida kaupa, mis saabub Ühendkuningriigist, selleks et vähendada kauba sooduspäritoluga kaasnevaid pettusi ja eksimusi.

Kokkuvõtteks selgus, et sooduspäritolu määramist tuleks jälgida ka tulevikus rohkem, selleks et vähendada tollipettuste arvu ning erinevate vigaste dokumentide esitamist. Lisaks sellele

selgus, et peale Ühendkuningriigi lahkumist Euroopa Liidust tekkis rohkem probleeme kauba vigase päritolutõendi esitamisega ning seejärel sellega kaasneva deklaratsiooni esitamisega. Seega tuleks keskenduda tollikontrollis kaupadele, mida imporditakse Ühendkuningriigist. Lõputöös esitatakse ettepanekuid nii Maksu- ja Tolliametile kui ka tolliagentuuridele sooduspäritolu määramisel seonduvate probleemidega.

KOKKUVÕTE

Rahvusvaheline kaubandus on viimaste aastate jooksul arenenud ning inimesi, kes tahavad tegeleda ettevõtlusega ning toimetada oma kaupa üle piiri on samuti palju. Sellepärast on kauba sooduspäritolu määramise kontrollimine väga oluline. Kauba päritolureeglite keerukuse ja laialdase leviku tõttu esinevad mitmed rikkumised deklaratsioonide esitamisel. Selle põhjuseks on ka importijate ja eksportööride teadmatus ning seadusandluse keerukus. Vaatamata sellele kauba päritolu peab olema määratud õigesti, sest sellest sõltub tollimaksu suurus, mis laekub Eesti ja ka Euroopa Liidu eelarvesse.

Lõputöö aktuaalsus seisneb päritolu tõendamise keerulises protsessis, mis sõltub Euroopa Liiduga sõlmitud lepingutest ning mis samuti vajab erinevaid dokumente ja originaalsertifikaate. Lisaks sellele viimasel ajal oli kaks kohtulahendit, mis käsitlesid päritolu teemat Ühendkuningriigiga. Probleemiks on vigase päritolutõendi ja sellega kaasneva deklaratsiooni esitamine, mis võib omakorda olla vigaselt esitatud nii teadmatusest kui ka tahtlikult.

Lõputöös püstitatud uurimisprobleem seisnes selles, et millised probleemid esinevad kauba sooduspäritolu määramisel selle importimisel ja eksportimisel. Kuna paljud ettevõtjad ei pruugi teada päritolureeglitest mitte midagi, esitavad nad vigaseid deklaratsioone, mille käigus tuleb välja, et tegemist on ikkagi teisest riigist pärineva kaubaga. Märkides sinna vale andmed, sooduspäritolu tõendid ning samuti võltsitud sertifikaadid ning erinevad dokumendid.

Lõputöö eesmärgiks oli välja selgitada kauba sooduspäritolu määramisega vale informatsiooni andmise põhjused. Vastavalt selle püstitati 4 uurimisülesannet. Lõputöö eesmärk sai täidetud, mille käigus selgitati välja vale informatsiooni andmise põhjused, mis kaasnevad sooduspäritolu määramisel ja ka nende deklaratsioonide ja tõendite esitamisel.

Esimeseks uurimisülesandeks oli analüüsida sooduspäritolu olemust ning selle tõendamist. Selle käigus tuli välja, et päritolureegleid saab jagada sooduspäritolu- ja mittesooduspäritolu reegliteks, kus mittesooduspäritolu kasutatakse näiteks dumpinguvastaste ja tasakaalustavate tollimaksude, päritolu, koguseliste ja muude eeskirjade kohaldamisel. Sooduspäritolutõendi alusel saab importija taotleda tollimaksuvabastuse, kuid enne sooduspäritolutõendi

väljastamist, tuleb olla kindel, et tegemist on antud riigi kaubaga. Tavaliselt kui kaup on toodetud ühes etapis kaubanduspartneri territooriumil, piisab lihtsalt tõendist. Kui on aga toodetud mitmes riigis, siis peavad olema ka teised tõendusdokumendid, mille järgi saaks aru, et kaup on töödeldud antud piirkonnas.

Teine uurimisülesanne oli analüüsida tollimaksude ja tollikontrolli vajalikkust. Selle käigus jõuti järeldusele, et tollikontroll on vajalik, et vähendada nii sooduspäritolu määramisel seotuid rikkumisi kui ka teisi tollipettuseid, selleks et kaitsta meie ühiskonda. Lisaks sellele tuli välja, et tollimaksul on väga oluline roll meie ühiskonnas, kuna see on maks, mis läheb nii riigi kui ka Euroopa Liidu eelarvesse. Samuti tuli välja ka see, et importijate ja eksportööride maksu tahet ja tollikuulekust võivad mõjutada erinevad faktorid.

Kolmandaks uurimisülesandeks oli analüüsida tolliagentuuride hinnanguid sooduspäritolu määramisega kaasnevate probleemide suhtes. Tolliagentuuride arvates esineb sooduspäritoluga seotuid pettusi ja vigu üsna tihti, kuna inimesed kas ei tunne seadust, ei ole pädevad selles valdkonnas või tahavad saada sellest omakasu ehk saada tollimaksuvabastuse. Lisaks sellele jagasid tolliagentuurid oma arvamust olukorra parendamise kohta.

Neljandaks uurimisülesandeks oli seostada teooria ja uuringu tulemusi ning esitada ettepanekuid sooduspäritoluga seotud probleemide lahendamiseks. Sooduspäritolu määramine on väga keeruline protsess, mis nõuab tõhusamat tollikontrolli. Selle käigus peab olema väga tähelepanelik ning kontrollida, kas kõik dokumendid on autentset ning kas tegemist on originaalsertifikaatidega. Töös tehti mitmeid ettepanekuid sooduspäritolu määramisega probleemide lahendamiseks. Kus soovitati tollikontrolli ajal keskenduda rohkem mehaaniliste masinate ja elektriseadmete kaupade dokumentidele. Lisaks sellele lihtsustada päritolureeglid Euroopa Liidus ning keskenduda rohkem kaupadele, mis tulevad Ühendkuningriigist.

SUMMARY

The research problem of the thesis was the question: „What are the problems in determining the preferential origin of the goods while exporting and importing the goods?“ The aim of the thesis was to find reasons why people give false information about their preferential origin of the goods. To achieve the aim of the thesis the qualitative and quantitative research were used. To collect the information author made a survey which was sent to the customs agencies. The aim of the survey was to get their knowledge and opinions on this problem so that the analyse was possible to made.

The work is divided into two parts. The first one is the theoretical where author gives an overview of the topics such as the preferential origin of the goods, customs duties, and the customs check. The second part refers to the research itself where author analyses collected information and gives feedback.

The first task of the research was to analyse the preferential origin of the goods and how to prove its identity. The main point of this is that the goods must be made in a territory of the free-trade zone. If it is made in different countries the person must prove that the most of these goods were made in the free-trade zone. The second one was to analyse the need for customs duties and controls. As the result it turned out that customs controls are essentials to reduce both the irregularities in the determination of the preferential origin and other customs offences to protect our society. The third task was to analyse the information collected from the survey with the agencies. According to the answers of the agencies, customs offences related to preferential origin are quite common these days. It is because of the people who do not know the law or are not competent in these questions or they just want to benefit from this. The last task of the research was to combine the results of the research and the theory for giving some advises on how to solve the problems related to the preferential origin. As the result several suggestions were made. The first one was to focus more on the documentation of goods for mechanical machinery and electrical equipment during customs control. The second one to simplify the rules of origin in the EU and the last one to focus more on the goods from the UK.

VIIDATUD ALLIKATE LOETELU

Albers, M. J., 2017. Quantitative Data Analysis— In the Graduate Curriculum. *Journal of Technical Writing and Communication*, 47(2), pp. 215-233.

Andersson, A., 2016. Export Performance and Access to Intermediate Inputs: The Case of Rules of Origin Liberalisation. Rules of origin and their effects on trade. *World Economy*, 39(8), p. 1048-1079.

Antov, M., 2020. The role and importance of customs representation to the customs control system in the Republic of Bulgaria. *World Customs Journal*, 14(1), pp. 17-30.

Athukorala, P., 2020. Free Trade Agreements in the World Trade System: Substance and Semantics. *Foreign Trade Review*, 55(1), pp. 13-20.

Augier, P., Gasiorek, M., Lai Tong, C., 2003. The impact of rules of origin on trade flows. *Economic Policy*, 20(43), pp. 1, 567- 624.

Bade, D. L., 2015. *Export/import procedures and documentation fifth edition*. American Management Association.

Bailey, D. & Budd, L., 2019. Brexit and Beyond: a Pandora's box? *Contemporary Social Science*, 14(2), pp. 157-173.

Bank of Estonia, 2017. The Estonian economic environment: Box 4. The development of Estonia's goods exports by country of origin. *Estonian Economy & Monetary Policy*, 2, pp. 24-26.

Bombarda, P. & Gamberoni, E., 2013. Firm heterogeneity, rules of origin, rules of cumulation. *International Economic Review*, 54(1), pp. 307-328.

Buehn, A. & Farzanegan, M.R., 2012. Smuggling around the world: evidence from a structural equation model. *Applied Economics*, 44 (23), pp. 3047-3064

Brenton, P. & Manchin, M., 2003. Making EU Trade Agreements Work: The Role of Rules of Origin. *World Economy*, 26(5), pp. 755-769.

Cedilnik, M., 2013. Flow of goods across customs territories. *Our Economy (Nase Gospodarstvo)*, 59(1/2), pp. 13-24.

Cudan, A. L. & Kekic, D. D., 2018. Customs administration of the Republic of Serbia in the function of economic security. *Proceedings of Novi Sad Faculty of Law*, 35(3), pp. 1131-1144.

Erken, H., Hayat, R., Prins, C., Heijmerikx, M., de Vreede, I., 2018. Measuring the Permanent Costs of Brexit. *National Institute Economic Review*, 244(1), pp. R46-R55.

Estevadeordal, A., Suominen, K., 2005. Rules of Origin in Preferential Trading Arrangements: Is All Well with the Spaghetti Bowl in the Americas. *Economia*, 5(2), pp. 63- 103.

Euroopa Liit, 2022. *ELi tolliliit praktikas*. [Võrgumaterjal] Leitav: https://european-union.europa.eu/priorities-and-actions/actions-topic/customs_et [Kasutatud 23.02.2022].

Euroopa Liidu Teataja, 2013a. *EUROOPA PARLAMENDI JA NÕUKOGUMÄÄRUS (EL) nr 952/2013, 9. oktoober, millega kehtestatakse liidu tolliseadustik (uuesti sõnastatud)*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/PDF/?uri=CELEX:02013R0952-20190515&qid=1564563518524&from=ET> [Kasutatud 20.11.2021].

Euroopa Liidu Teataja, 2013b. *EUROOPA PARLAMENDI JA NÕUKOGUMÄÄRUS (EL) nr 952/2013, 9. oktoober, millega kehtestatakse liidu tolliseadustik (uuesti sõnastatud)*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2013:269:0001:0101:Et:PDF> [Kasutatud 24.02.2022].

Euroopa Liidu Teataja, 2015. *KOMISJONI RAKENDUSMÄÄRUS (EL) 2015/2447, 24. november 2015, millega nähakse ette Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) nr 952/2013 (millega kehtestatakse liidu tolliseadustik) teatavate sätete üksikasjalikud rakenduseeskirjad*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/PDF/?uri=CELEX:02015R2447-20200720&qid=1605080809941&from=ET> [Kasutatud 29.12.21].

European Commission. *Non- Preferential Origin*. [Võrgumaterjal] Leitav: https://ec.europa.eu/taxation_customs/customs-4/international-affairs/origin-goods/non-preferential-origin_en [Kasutatud 24.01.2022].

Geourjon, A.M., & Laporte, B., 2005. Risk management for targeting customs controls in developing countries: a risky venture for revenue performance. *Public Administration & Development*, 25(2), pp. 105-113.

Gnangnon, S. K., 2021. Export product diversification, poverty, and tax revenue in developing countries. *Journal of International Trade & Economic Development*, 30(7), p. 849-876.

Golunov, S., 2017. Shuttle Trade across Russia's Borders with the Baltic States and Poland: Between Tolerance and Suppression. *East European Politics and Societies*, 31(4), pp. 885-908.

Haider, J., Afzal, M., Riaz, F., 2011. Estimation of import and export demand functions using bilateral trade data: The case of Pakistan. *Business & Economic Horizons*, 6(3), pp. 40-53.

Hirsjärvi, S., Remes, P., Sajavaara, P., 2010. *Uuri ja kirjuta. Tõlgitud väljaanne*. Tallinn: Medicina

Hoffman, A., Grater, S., Venter, W. C., Maree, J., Liebenberg, D., 2019. Designing a new methodology for customs risk models. *World Customs Journal*, 13(1), pp. 31-56.

Kalmus, V., 2015. *Standardiseeritud kontentanalüüs*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://samm.ut.ee/kontentanalyy> [Kasutatud 10.03.22].

Kalmus, V., Linno, M. & Masso, A., 2015. Kvalitatiivne sisuanalüüs. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://samm.ut.ee/kvalitatiivne-sisuanalyys> [Kasutatud 30.12.21].

Kieck, E., 2010. Coordinated border management: unlocking trade opportunities through one-stop border posts. *World Customs Journal*, 4(1), pp. 3-14.

Lee, H., 2016. Do Preferential Rules of Origin Reverse Trade Creation and Trade Diversion. *International Economic Journal*, 30(4), p. 429-449.

Lee, S. & Kim, C., 2021. The Impact of Deep Preferential Trade Agreementson (Global Value Chain) Trade: Who Signs Them Matters. *Emerging Markets Finance & Trade*, 2, pp. 1-10.

Maksu- ja Tolliamet, 2021a. *Maksu- ja Tolliameti arengukava 2021*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.emta.ee/eraklient/amet-uudised-ja-kontakt/maksu-ja-tolliamet/tutvustus-ja-struktuur> [Kasutatud 03.01.22].

Maksu- ja Tolliamet, 2021b. *Päritolu*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.emta.ee/ariklient/toll-kaubavahetus/kauba-maksustamine/paritolu#gsp> [Kasutatud 20.11.2021].

Maksu- ja Tolliamet, 2016c. *Tariifsoodustuse kohaldamine – selgitused*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.emta.ee/et/toll-kaubavahetus/paritolu/tariifisoodustused/tariifisoodustuse-kohaldamine-selgitused> [Kasutatud 19.10.2021].

Maksu- ja Tolliamet, 2022d. Ettevõtja registreerimine (EORI). [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.emta.ee/ariklient/toll-kaubavahetus/tollivormistus/ettevotja-registreerimine-eori> [Kasutatud 10.03.22].

Ovchinnikov, S., 2015. Definition of Customs Offences in International Law. *Mediterranean Journal of Social Sciences*, 6(3), p. 219-224.

Oxford Economics, 2017. Brexit- Customs borders will impose costs and delays. *Economic Outlook*, 41(2), pp. 11-18.

Panchamukhi, V.R. & Das. R. U., 2001. Conceptual and Policy Issues in Rules of Origin: Implications of SAPTA and SAFTA. *South Asia Economic Journal*, 2(2), pp. 253-279.

Rudzītis, N., & Čevers, A., 2015. Development of Customs Fiscal Function in Latvia. *Economics & Business*, 27, pp. 23-28.

Statistikaamet, 2021. *Möödunud aasta eksport jäi pea 2019. aasta tasemele. Lisatud videoülevaade!* [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.stat.ee/et/uudised/valiskaubandus-detsember-2020> [Kasutatud 26.10.2021].

Van Dunem, J. E. & Arndt, C., 2009. Estimating Border Tax Evasion in Mozambique. *Journal of Development Studies*, 45(6), pp. 1010-1025.

Õunapuu, L 2014. *Kvalitatiivne ja kvantitatiivne uurimisviis sotsiaalteadustes*. Tartu Ülikool.
[Võrgumaterjal] Leitav:
http://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/36419/ounapuu_kvalitatiivne.pdf [Kasutatud
29.11.2021].

Weerasekera, H., 2018. Tax Rates and Tax Evasion: An Empirical Investigation of Border Tax Evasion in Sri Lanka. *South Asia Economic Journal*, 19(2), pp. 229-250.

Yousefi, K., Vesal, M., Pilvar, H., 2020. Import Tax Evasion and Avoidance: Evidence from Iran. *Quarterly Review of Economics & Finance*, 75, pp. 31-39.

Yubiwini & Patunru, A., 2018. Trade and tax evasion in Indonesia. *World Customs Journal*, 12(2), pp. 107-120.

Байнов, В. А., 2019. *О критериях определения страны происхождения товаров*. Московский государственный университет имени М. В. Ломоносова, Россия, Москва

Lisa 1. Ankeetküsitlus tolliagentuuridele

1. Kui kaua on tegutsenud Teie tolliagentuur
 - 1-5 aastat
 - 6-10 aastat
 - Üle 10 aasta
2. Millele tuleks rohkem tähelepanu pöörata, kui tegemist on kauba päritolu tõendamisega?
3. Millal saadetakse kaup laiemale tollikontrollile?
4. Millised probleemid võivad kaasneda kauba päritolu määramisel nii ekspordil kui ka impordil?
5. Miks sageli eiratakse kauba päritolu reegleid?
6. Kui tihti annavad inimesed valet informatsiooni on kauba päritolu kohta?
7. Millistest riikidest saabunud kaubaga on kõige rohkem probleeme olnud?
8. Milliste kaupade puhul üritatakse saada tariifsoodustusi kõige rohkem?
9. Kuidas on võimalik vähendada sooduspäritolu määramisega seotuid eksimusi ja pettuseid kaupade deklareerimisel?
10. Milliseid päritolureeglite rikkumisi esineb kaubavahetusel Ühendkuningriigiga?